

ภาคผนวก ข.
หลักการบัญชีเบื้องต้น

เนื้อหาสาระ ที่สำคัญของบทนี้ ครอบคลุมรายละเอียดรวม 12 เรื่อง ดังนี้

- เรื่อง 1 ความหมายของการบัญชี
- เรื่อง 2 แม่บทการบัญชี
- เรื่อง 3 ผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชี
- เรื่อง 4 งบการเงิน
- เรื่อง 5 รายการค้า
- เรื่อง 6 สมการบัญชี
- เรื่อง 7 บัญชีและบัญชีแยกประเภท
- เรื่อง 8 วงจรบัญชี
- เรื่อง 9 ผังบัญชี
- เรื่อง 10 สมุดรายวันทั่วไปและวิธีการบันทึกรายการ
- เรื่อง 11 การผ่านรายการบัญชีรายวันไปยังบัญชีแยกประเภท
- เรื่อง 12 งบทดลอง

วัตถุประสงค์

1. อธิบายความหมาย ของการบัญชีได้
2. เข้าใจในเรื่องแม่บทของการบัญชี
3. เข้าใจและอธิบายถึงประโยชน์จากการบัญชี
4. เข้าใจและสามารถอธิบายเกี่ยวกับงบการเงินได้
5. อธิบายได้ว่ารายการค้าเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจอย่างไร
6. เข้าใจและอธิบายถึงหลักการสมการบัญชี
7. บันทึกรายการเปลี่ยนแปลงในบัญชีและบัญชีแยกประเภทได้
8. อธิบายและบันทึกรายการบัญชีที่เกิดขึ้นและเข้าใจถึงวงจรทางบัญชี
9. จัดระบบผังบัญชีให้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบ
10. เข้าใจถึงสมุดรายวันทั่วไปและวิธีการบันทึกรายการ
11. ผ่านรายการบัญชีรายวันไปยังบัญชีแยกประเภทได้
12. จัดทำงบทดลองได้

เรื่องที่ 1. ความหมายของการบัญชี

“ การเงินมีปัญหา ” เป็นปัญหาที่หลายองค์กรไม่อยากจะเกิดขึ้น การป้องกันปัญหานี้สามารถกระทำ ได้หากกิจการมีการวางระบบบัญชีและการควบคุมทางการเงิน เพราะข้อมูลทางการเงิน เพราะข้อมูลทางการเงิน สามารถบ่งชี้ให้เห็นสถานะของกิจการได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารจะใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจทางการบริหาร ดังนั้น การมีข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้องจะทำให้ ผู้บริหารตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวได้ว่า “ การบัญชีคือ หูและตาของฝ่ายบริหาร ” อย่างไรก็ตาม การที่จะมีข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้อง ย่อมต้องมีระบบการบัญชีที่ ถูกต้องและมีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งจะขออธิบายในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

ความหมายของการบัญชี การบัญชีเป็น ศิลปะในการจดบันทึกรายการหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ การเงินในรูปแบบของเงินตรา มีการจัดแยกหมวดของรายการที่บันทึก มีการสรุปผลและวิเคราะห์ความหมาย ของรายการที่ทำการบันทึก ซึ่งแสดงอยู่ในรูปของรายงานทางการเงิน

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการบัญชี เป็นงานบริการอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทางการเงินของกิจการและรายงานผลการประกอบการ ซึ่งเป็นประโยชน์ของกิจการที่จะใช้วัดประสิทธิภาพใน การดำเนินงาน อย่างไรก็ตามในการดำเนินธุรกิจมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีลักษณะการบันทึกรายการ ทางบัญชีที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงขออธิบายเกี่ยวกับรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีลักษณะการบันทึกรายการทาง บัญชีที่แตกต่างกันไป ดังนั้นจึงขออธิบายรูปแบบของธุรกิจดังนี้

กิจการเจ้าของคนเดียว (Single Proprietorship)

เป็นกิจการที่มีบุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นผู้นำเงินมาลงทุน และทำหน้าที่ตั้งแต่ผู้จัดการ พนักงานขาย พนักงานเก็บเงิน รวมทั้งบันทึกรายการทางการเงินเอง ดังนั้นจึงรับผิดชอบในกำไรหรือขาดทุน ของกิจการแต่ผู้เดียว ในทางกฎหมายกิจการที่มีเจ้าของคนเดียวไม่ถือเป็นนิติบุคคลเนื่องจากไม่มีการจดทะเบียน ดังนั้น จึงไม่ต้องมีการรายงานผลการดำเนินงานให้แก่บุคคลอื่นทราบและการดำเนินของธุรกิจไม่ได้ขึ้นกับกฎ ข้อบังคับพิเศษอันใด

ห้างหุ้นส่วน (Partnership)

เป็นกิจการที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงกันเพื่อกระทำการร่วมกัน เพื่อแบ่งปันกำไรอันพึงจะ ได้จากการดำเนินกิจการ ซึ่งสามารถแบ่งปัน 2 ประเภท คือ

- **ห้างหุ้นส่วนสามัญ** คือ ห้างหุ้นส่วนที่ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนจะต้องรับผิดชอบในหนี้สินไม่จำกัดจำนวน ห้างหุ้นส่วนประเภทนี้จดทะเบียนก็ได้หรือไม่จดทะเบียนก็ได้
- **ห้างหุ้นส่วนจำกัด** คือ ห้างหุ้นส่วนที่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และมีหุ้นส่วน 2 ประเภท คือ หุ้นส่วนที่จำกัดความรับผิดชอบซึ่งรับผิดชอบในหนี้สินไม่เกินจำนวนเงินที่ลงทุนไว้และหุ้นส่วนที่ไม่ จำกัดความรับผิดชอบ จะรับผิดชอบในหนี้สินไม่จำกัดจำนวนตามกฎหมายบัญญัติห้างหุ้นส่วนจำกัด ความรับผิดชอบจะได้รับสิทธิในการจัดการห้างหุ้นส่วนได้

บริษัทจำกัด (Corporation)

เป็นกิจการที่ตั้งขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระทำการกิจกรรมทางธุรกิจร่วมกัน ซึ่งจะต้องมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแยกจากผู้เป็นเจ้าของคือผู้ถือหุ้น ผู้ถือหุ้นแต่ละคนมีส่วนเป็นเจ้าของบริษัทตามหุ้นที่ตนเองถืออยู่ โดยมีการแบ่งทุนออกเป็นหุ้นเพื่อใช้เป็นเงินลงทุนในการดำเนินกิจการ เงินที่ได้จากการแบ่งทุนเป็นหุ้นเรียกว่า “ ทุนเรือนหุ้น ” ผู้ถือหุ้นไม่มีสิทธิเข้ามาจัดการบริษัทยกเว้นจะได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการ เนื่องจากการจัดการบริษัทจะเป็นหน้าที่กรรมการบริษัทเท่านั้น ผู้ถือหุ้นจะได้รับส่วนแบ่งในรูปของเงินปันผล บริษัทจำกัดสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

บริษัท เอกชน จำกัด หมายถึง บริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1095 ว่า “**บริษัทจำกัด** คือบริษัทประเภทหนึ่งที่ตั้งขึ้นด้วยการแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆกัน โดยมีผู้ถือหุ้นหนึ่งร้อยคนรวมทั้งนิติบุคคล (ถ้ามี) ผู้ถือหุ้นจะรับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบ (หรือครบจำนวน) มูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

บริษัท มหาชน จำกัด หมายถึง บริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจำกัดมหาชน จำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ว่า “**บริษัทมหาชน จำกัด** คือบริษัทประเภทหนึ่งที่ต้องขึ้นด้วยความประสงค์ที่เสนอขายหุ้นให้กับประชาชน โดยผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบจำกัดไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ต้องชำระและบริษัทดังกล่าวต้องระบุนาม ประสงค์เช่นนั้นไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ ”

เรื่องที่ 2. แม่บทการบัญชี

ข้อมูลทางบัญชีนับเป็นประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่าย ดังนั้นเพื่อให้ข้อมูลที่จัดทำและนำเสนอมีความน่าเชื่อถือ จึงต้องมีการจัดทำงบการเงินขึ้นตาม “ **หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป** : General Accounting Principles ” ที่จะบ่งชี้ถึงวิธีปฏิบัติทางบัญชี สำหรับการบัญชีที่นิยมกันโดยทั่วไปในประเทศสหรัฐอเมริกา The American Institute of Certified Public Accountants : AICPA เป็นผู้กำหนดหลักการบัญชีเพื่อให้นักบัญชียึดถือตามเพื่อใช้ปฏิบัติและเป็นมาตรฐานเดียวกัน

สำหรับประเทศไทยสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย เป็นผู้กำหนดข้อปฏิบัติต่าง ๆ ทางการบัญชี ซึ่งได้มีการแถลงการณ์เกี่ยวกับมาตรฐานการบัญชีหลายฉบับรวมทั้งการกำหนดข้อสมมุติฐานมาตรฐานทางการบัญชี เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการจัดทำบัญชี ซึ่งในปัจจุบันได้มีการยกเลิกมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 1 และประกาศใช้ “ **แม่บทการบัญชี** ” ตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545 ซึ่งแม่บทการบัญชียุคนี้ได้กำหนดเกณฑ์สำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงินในเรื่องเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ กลุ่มผู้ใช้งบการเงิน ลักษณะเชิงคุณภาพของ งบการเงิน องค์ประกอบของงบการเงิน และคำนิยามขององค์ประกอบนั้น รวมถึงเกณฑ์การรับรู้รายการในงบดุล การวัดมูลค่าของรายการ และแนวคิดเกี่ยวกับทุนและการรักษาระดับทุนที่ใช้วัดผลกำไรในงบการเงินโดยมีรายละเอียดข้อสมมุติฐานทางการบัญชี ดังนี้

1. เกณฑ์คั่งค้าง

เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ใช้งบการเงินเกี่ยวกับรายการค้าในอดีต ที่เกี่ยวข้องกับการรับและการจ่ายเงินสด ภาระผูกพันที่กิจการต้องจ่ายเป็นเงินสดในอนาคต และข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่จะได้รับเป็นเงินสดในอนาคต ด้วย โดยจะบันทึกบัญชีและแสดงในงบการเงินตามงวดที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินสำหรับการตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจ

2. การดำเนินงานต่อเนื่อง

โดยทั่วไปงบการเงินจัดทำขึ้นตามข้อสมมุติที่ว่ากิจการจะดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต ดังนั้นจึงสมมุติว่ากิจการไม่มีเจตนาหรือมีความจำเป็นที่จะเลิกกิจการ หรือลดขนาดของการดำเนินงาน หากกิจการมีเจตนาหรือความจำเป็นดังกล่าวงบการเงินจะต้องจัดทำขึ้นโดยใช้เกณฑ์อื่นและต้องเปิดเผยเกณฑ์ที่ใช้ในงบการเงินด้วย

3. ลักษณะเชิงคุณภาพของงบการเงิน

หมายถึง คุณสมบัติที่ทำให้ข้อมูลในงบการเงินมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงิน ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าว จะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถอ่านงบการเงินและมีความเข้าใจได้ และงบการเงินนั้นมีความน่าเชื่อถือ สามารถเปรียบเทียบปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและทำให้เกิดความมั่นใจต่อการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ดี ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ความเชื่อถือได้ และการเปรียบเทียบกันได้

4. ความเข้าใจ

เป็นข้อสมมุติเกี่ยวกับความรู้ของผู้ใช้งบการเงินว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและการบัญชี เพื่อมิให้เกิดการละเว้นข้อมูลบางอย่างเพื่อเหตุว่าข้อมูลดังกล่าวมีความยุ่งยากหรือซับซ้อนเกินกว่าผู้ใช้งบการเงินจะทำความเข้าใจ

5. ความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ

จะเกี่ยวข้องับประโยชน์ต่อการตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้งบการเงินประเมินเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมไปถึงไปถึงซึ่งถึงข้อผิดพลาดของการประเมินที่มาจากผู้ใช้งบการเงิน เพื่อประโยชน์ในการยืนยันผลคาดคะเนที่ผ่านมา เช่น การคาดคะเนความสามารถของกิจการในการลงทุน และเพื่อประโยชน์ในการคาดคะเนฐานะทางการเงินในอนาคต

6. เหตุการณ์มีนัยสำคัญ

หมายถึงเหตุการณ์ซึ่งหากที่ผู้เกี่ยวข้องไม่ได้รับทราบ อาจส่งผลต่อการตัดสินใจ ทำให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาดได้ ดังนั้น งบการเงินจึงควรเปิดเผยข้อมูลนัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจ ทั้งนี้มีความนัยสำคัญจะขึ้นอยู่กับขนาดของการผิดพลาดที่เกิดขึ้น ภายใต้อสภาพการณ์เฉพาะจึงต้องมีการพิจารณา เป็นกรณีๆ ไป

7. ความเชื่อถือได้

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น การบันทึกข้อมูลทางการเงินและการจัดทำบัญชีต้องจัดทำขึ้น โดยอาศัยหลักฐานและข้อเท็จจริงอันเที่ยงธรรม เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าใจในงบการเงินของกิจการได้อย่างถูกต้องและใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยทั่วไปงบการเงินจัดทำขึ้นตามข้อสมมุติที่ว่ากิจการจะดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต ดังนั้นจึงสมมุติว่ากิจการไม่มีเจตนาหรือมีความจำเป็นที่จะเลิกกิจการหรือลดขนาดของการดำเนินงานอย่างมีนัยสำคัญ หากกิจการมีเจตนาหรือความจำเป็นดังกล่าว งบการเงินจะต้องจัดทำขึ้นโดยใช้เกณฑ์อื่นและต้องเปิดเผยเกณฑ์ที่ใช้ในงบการเงินด้วย

8. การเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม

เพื่อให้ข้อมูลเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรม การบันทึกและการแสดงข้อมูลต้องเป็นไปตามความเป็นจริงในเชิงเศรษฐกิจ เนื่องจากบางครั้งเนื้อหาทางเศรษฐกิจอาจมีความแตกต่างไปจากรูปแบบทางกฎหมาย เพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเหตุการณ์นั้นได้ชัดเจนขึ้น

9. เนื้อหาสำคัญกว่ารูปแบบ

ข้อมูลเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรมของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชี ดังนั้นข้อมูลจึงต้องบันทึกและแสดงตามเนื้อหาและความเป็นจริงในเชิงเศรษฐกิจประกอบด้วย ทำให้บางครั้งเนื้อหาของรายการและเหตุการณ์ทางบัญชีอาจไม่ตรงกับรูปแบบทางกฎหมาย

10. ความเป็นกลาง

ข้อมูลในงบการเงินจะมีความน่าเชื่อถือ เมื่อมีความเป็นกลางปราศจากความลำเอียงของงบการเงินที่มีการเลือกหรือแสดงข้อมูลในบางประเด็นเป็นงบการเงินที่ขาดความเป็นกลาง

11. ความระมัดระวัง

หมายถึง การใช้ดุลพินิจในการประมาณการภายใต้ความไม่แน่นอน เพื่อมิให้สินทรัพย์หรือรายได้แสดงจำนวนสูงเกินไป และหนี้สินและค่าใช้จ่ายแสดงจำนวนต่ำเกินไป แต่ไม่ได้หมายความว่ากิจการตั้งสำรองลับหรือตั้งค่าเผื่อนี้ให้สูงเกินไปโดยเจตนา ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นกลางและความน่าเชื่อถือของงบการเงิน

12. ความครบถ้วน

หมายถึง ข้อมูลในงบการเงินจะต้องครบถ้วนจึงจะทำให้งบการเงินมีความน่าเชื่อถือได้ เนื่องจากการไม่แสดงรายการในบางรายการอาจส่งผลกระทบต่องบการเงิน ทำให้ข้อมูลมีความผิดพลาดและทำให้ผู้ใช้งบการเงินมีความเข้าใจผิดและส่งผลต่อการตัดสินใจที่ผิดพลาดด้วย

13. การเปรียบเทียบกันได้

ผู้ใช้งบการเงินต้องสามารถเปรียบเทียบงบการเงินของกิจการในรอบระยะเวลาที่ต่างกันได้ เพื่อคาดคะเนแนวโน้มของฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการนั้น รวมถึงต้องสามารถเปรียบเทียบงบการเงินระหว่างกิจการได้ ดังนั้นงบการเงินจึงควรแสดงข้อมูลของรอบระยะเวลาที่ผ่านมาเพื่อประโยชน์ในการเปรียบเทียบ หรืออาจกล่าวได้ว่าการเปรียบเทียบกันได้เป็นลักษณะเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและความเชื่อถือได้

14. ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจและความเชื่อถือทันต่อเวลา

ย่อมแน่นอนว่ากิจการย่อมต้องการข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือเพื่อใช้ในการตัดสินใจ แต่บางครั้ง การรวบรวมรายการและรายงานข้อมูลอาจล่าช้า ทำให้ข้อมูลที่ได้มาไร้ประโยชน์เนื่องจากไม่ทันต่อความต้องการใช้งาน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาความต้องการของผู้ใช้งบการเงินเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก

15. ความสมดุลระหว่างประโยชน์ที่ได้รับกับต้นทุนที่เสียไป

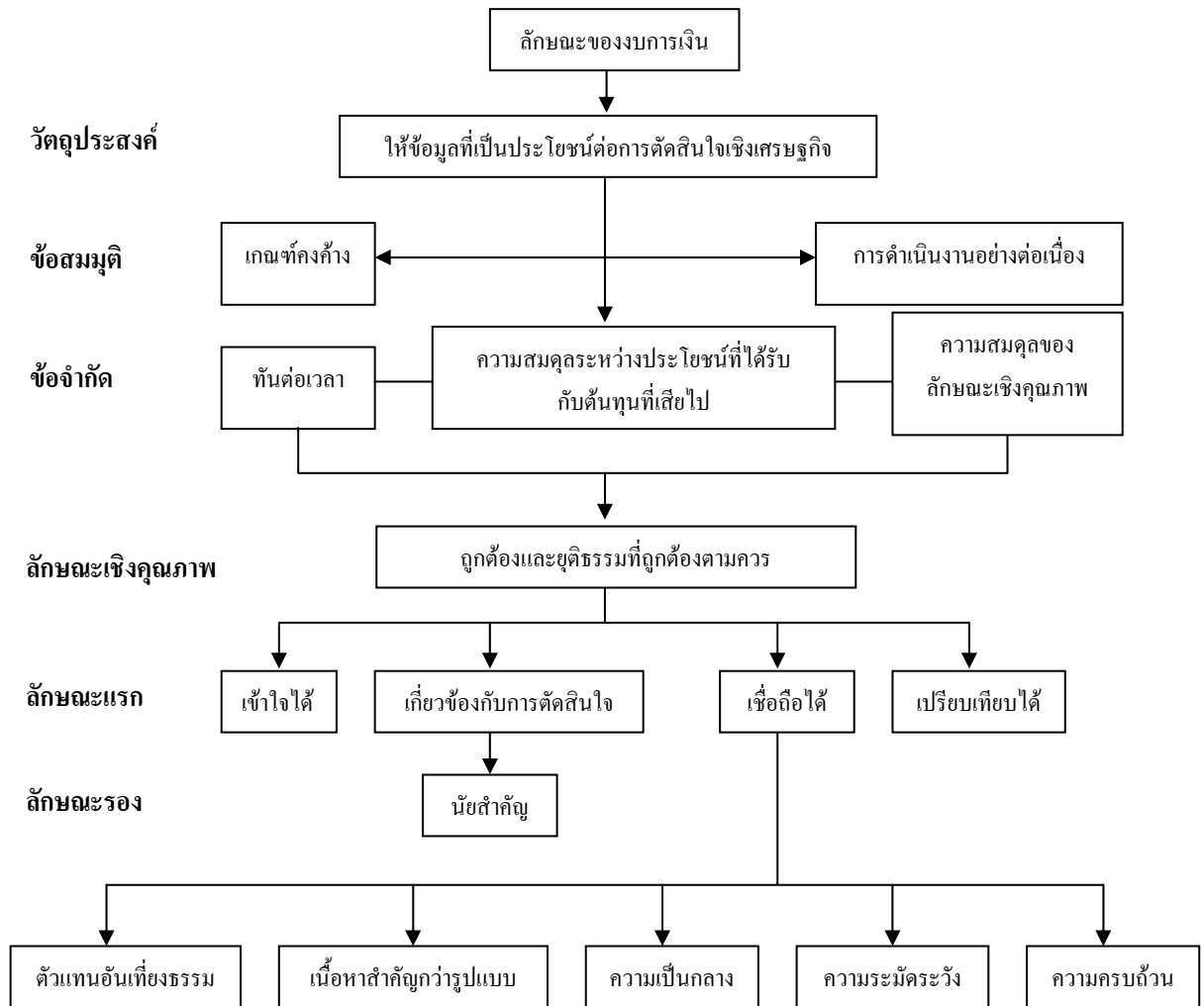
ปกติแล้วประโยชน์ที่ได้รับจากข้อมูลควรมีมากกว่าต้นทุนในการจัดหาข้อมูล ซึ่งจัดเป็นลักษณะเชิงคุณภาพที่จำเป็นต้องใช้ดุลพินิจเป็นหลัก ในการประเมินประโยชน์และต้นทุนโดยประโยชน์ของข้อมูลนั้นอาจมีแก่บุคคลอื่นนอกเหนือจากกิจการก็ได้

16. ความสมดุลของลักษณะเชิงคุณภาพ

ผู้จัดทำงบการเงินจำเป็นต้องหาความสมดุลของลักษณะเชิงคุณภาพต่างๆ เพื่อให้งบการเงินบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละกรณี จึงจำเป็นที่ผู้จัดทำงบการเงินต้องใช้ดุลพินิจในการตัดสินใจเลือกความสมดุลดังกล่าว

17. การแสดงข้อมูลที่ถูกต้องตามควร

แม่บทการบัญชีสำหรับการจัดทำและนำเสนองบการเงิน

เรื่องที่ 3. ผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชี

การบัญชีมิได้หมายถึงการสรุปค่าใช้จ่ายและการรับรองของกิจการเท่านั้นในความเป็นจริงข้อมูลทางการบัญชีมีประโยชน์ต่อทั้งผู้ที่อยู่ในกิจการและอยู่นอกกิจการซึ่งผู้ใช้ประโยชน์ภายในกิจการจะสามารถอาศัยข้อมูลทางการบัญชีจาก “ การบัญชีการเงิน ” ดังนั้นจะเห็นว่าการศึกษาตามผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชี จะสามารถแบ่งประเภทของการบัญชีได้ 2 ประเภท ดังกล่าวข้างต้นและในแต่ละประเภทมีผู้ใช้ประโยชน์ดังนี้

1. ผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชีบริหาร (บุคคลภายในกิจการ)

การบัญชีบริหาร (Managerial Accounting) เป็นสาขาหนึ่งของการบัญชีที่เน้นในเรื่องการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ฝ่ายจัดการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานของกิจการรวมไปถึงการเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างผลที่เกิดขึ้นจริงและการประมาณการ ดังนั้นจึงเกี่ยวข้องกับบุคคลภายในระดับบริหารจัดการ เช่น ผู้จัดการฝ่ายต่างๆ และผู้บริหารฝ่ายระดับสูงของกิจการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- 1.1 เพื่อการตัดสินใจทางการเงิน ผู้บริหารจะใช้ข้อมูลทางการบัญชีที่มีอยู่พิจารณาเกี่ยวกับการจัดหาแหล่งเงินทุนมาสนับสนุนการดำเนินงานของกิจการให้เกิดความชั่งตัว เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการบริหารสินทรัพย์ โดยอาศัยข้อมูลทางการบัญชีเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์เพื่อการตัดสินใจ
- 1.2 เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรทรัพยากรขององค์กรผู้บริหารจะอาศัยข้อมูลทางการบัญชีที่มีอยู่ในการจัดสรรเงินทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์จากเงินลงทุนที่ได้รับที่มากที่สุด
- 1.3 เพื่อประโยชน์การตัดสินใจเพื่อผลิตสินค้า ผู้บริหารจะนำข้อมูลเกี่ยวกับยอดขาย ต้นทุนการขาย และกำไรขั้นต้นในแต่ละผลิตภัณฑ์ ไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจผลิตต่อ
- 1.4 เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจด้านการตลาด โดยผู้บริหารจะนำข้อมูลทางการบัญชีไปพิจารณาเพื่อประกอบการตั้งราคาขายและนโยบายการส่งเสริมการขายในสินค้าแต่ละประเภท

2. ผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชีการเงิน (บุคคลภายนอกกิจการ)

บัญชีการเงิน (Financial Accounting) เป็นสาขาหนึ่งของการบัญชีที่เน้นในเรื่องการรายงานเกี่ยวกับผลดำเนินงาน ฐานะการเงิน และการเปลี่ยนแปลงฐานะทางการเงินของกิจการ ดังนั้นผู้ใช้ประโยชน์จากการบัญชีการเงินประกอบด้วย

- 2.1 เจ้าของหรือผู้ถือหุ้นในกิจการ จะพิจารณาข้อมูลเหล่านี้เพื่อทราบถึงความก้าวหน้าของกิจการฐานะทางการเงิน ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ
- 2.2 เจ้าหนี้ทางการค้าและผู้กู้ยืม จะข้อมูลจากบัญชีการเงินเพื่อประกอบการพิจารณาการให้สินเชื่อการติดตามทวงถามลูกหนี้และใช้ประกอบการพิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้
- 2.3 นักลงทุน ข้อมูลทางการบัญชีจะช่วยเพื่อความมั่นใจให้กับผู้ลงทุน โดยพิจารณาจากฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของกิจการ
- 2.4 หน่วยงานรัฐบาล เช่นกรมสรรพากร จะใช้ข้อมูลทางการบัญชีเพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนกำหนดนโยบายการจัดเก็บภาษี เป็นต้น
- 2.5 บุคคลทั่วไป เช่น พนักงานหรือลูกค้าของกิจการ กลุ่มบุคคลทั่วไปมักจะใช้ข้อมูลทางการบัญชีเพื่อประเมินความสามารถของกิจการในการจ่ายค่าตอบแทน บำเหน็จ บำนาญและโอกาสในการจ้างงาน ในขณะที่ลูกค้าต้องการทราบข้อมูลทางการบัญชีเพื่อเพิ่มความมั่นใจเกี่ยวกับความมั่นคงของกิจการ เป็นต้น

เรื่องที่ 4. งบการเงิน (Financial Statement)

งบการเงิน คือ งบที่กิจการจัดทำขึ้นมาเพื่อแสดงผลการดำเนินงานของกิจการ ตลอดจนฐานะของกิจการในวันใดวันหนึ่ง ดังนั้นงบการเงินคือผลิตภัณฑ์ของงานบัญชี โดยปกติแล้วงบการเงินแบ่งเป็น

1. งบดุล
2. งบกำไรขาดทุน
3. งบกำไรสะสม
4. งบแสดงการเปลี่ยนแปลงฐานะการเงิน

ในประเทศไทยส่วนใหญ่งบการเงินที่จัดทำขึ้นจะประกอบด้วยงบดุลและงบกำไรขาดทุนเท่านั้น โดยกิจการจะจัดทำงบการเงินขึ้นมาตามงวดบัญชี (Accounting Period) ที่กำหนดขึ้น ซึ่งในการจัดทำงบการเงินจะสามารถจัดทำได้ 2 รูปแบบ คือ รายงาน(Report Form) และแบบบัญชี/แบบตัวที (Account Form)

โดยแบบรายงาน งบการเงินจะแสดงรายการเรียงต่อกันไปเป็นลำดับ สำหรับตัว T นั้นจะแสดงรายการออกเป็น 2 ด้าน โดยงบกำไรขาดทุนค่าใช้จ่ายจะอยู่ด้านซ้าย รายได้จะอยู่ด้านขวา ส่วนผลต่างที่เกิดขึ้นหากเป็นกำไรผลต่างนั้นจะอยู่ด้านซ้าย หากขาดทุนผลต่างจะอยู่ด้านขวา สำหรับงบดุลสินทรัพย์จะอยู่ด้านซ้าย หนี้สินและส่วนของเจ้าของจะอยู่ด้านขวา ทั้งงบกำไรขาดทุนและงบดุลยอดรวมทั้งสองข้างจะต้องเท่ากัน ซึ่งจะสามารถแสดงรายละเอียดส่วนประกอบของงบการเงินแต่ละประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. งบกำไรขาดทุน (Income Statement)

คือ งบที่แสดงผลการดำเนินงานของกิจการ ณ งวดบัญชีหนึ่งๆ ว่ากิจการมีรายได้และค่าใช้จ่ายเท่าไร ถ้ามีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่าย ผลต่างที่ได้คือกำไร ในทางตรงกันข้ามถ้าค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้ ผลต่างที่ได้คือขาดทุน ส่วนประกอบที่มีในงบกำไรขาดทุน ประกอบด้วย งวดบัญชี รายได้ และค่าใช้จ่าย

1.1 งวดบัญชี (Accounting Period)

คือ ระยะเวลาในการแบ่งหาผลการดำเนินงานทางการบัญชีออกเป็นงวดๆ งวดละเท่าๆ กัน งวดบัญชีแต่ละกิจการจะกำหนดระยะเวลาเท่าใดก็ได้ แล้วแต่ละฝ่ายจะเห็นสมควรซึ่งโดยมากจะกำหนดตามปีปฏิทิน (Calendar Year) และมีรอบระยะเวลา 1 ปี คือ 1 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม ในปีเดียวกัน หรือกิจการอาจกำหนดงวดบัญชีได้เป็นงวดๆ เช่น งวด 1 เดือน งวด 3 เดือน (รายไตรมาส) หรือ งวด 6 เดือน ก็ได้ นอกจากนี้ในการกำหนดงวดบัญชีอาจกำหนดตามรายปีการเงิน (Fiscal Year) ซึ่งหมายถึงงวดบัญชีที่มีระยะเวลา 12 เดือน แต่โดยเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใดก็ได้แต่ระยะเวลาต้องครบ 12 เดือน

1.2 รายได้ (Revenue)

หมายถึงผลตอบแทนที่ธุรกิจได้รับจากการขายสินค้าและบริการให้กับลูกค้า ซึ่งคำนวณเงินได้เป็นจำนวนเงินที่แน่นอนจากลูกค้า และรวมถึงผลกำไรที่ได้จากการขายแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ ดอกเบี้ยที่ได้รับจากการกู้ยืม เงินปันผลจากการลงทุนถือหุ้นในกิจการอื่น ซึ่งสามารถแบ่งรายได้ ดังนี้

- รายได้ทางตรง (Direct Revenue) หรือรายได้จากการดำเนินงาน (Operating Revenue) คือรายได้ที่เกิดขึ้นตามวิถีทางการค้าโดยปกติของกิจการ เช่น ธุรกิจที่ซื้อสินค้ามาขายต่อ รายได้โดยตรง คือรายได้จากการขายสินค้า ธุรกิจให้สินเชื่อ รายได้โดยตรงคือ ดอกเบี้ย เป็นต้น

- รายได้อื่น (Other Revenue) คือ รายได้ที่มีได้เกิดขึ้นตามวิถีทางการค้าโดยปกติของกิจการ เช่น กำไรจากการขายสินทรัพย์ที่กิจการไม่ต้องการใช้แล้ว เป็นต้น

มีข้อพึงสังเกตว่าเงินสดที่กิจการรับมาไม่ใช่รายได้ทั้งหมด เนื่องจากเงินสดที่รับเข้ามาในกิจการในแต่ละวันอาจมีเงินรับจากการขายสินค้าหรือบริการ เงินสดรับจากลูกหนี้การค้า หรือเงินสดรับจากการกู้ยืม เงินสดรับที่ถือว่าเป็นรายได้ของกิจการจะหมายถึง เงินสดรับที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการเท่านั้น หากกิจการได้มีการขายสินค้าหรือบริการไปแล้วแต่ยังเก็บเงินไม่ได้ ยังถือว่าเป็นรายได้ประจำงวดเนื่องจากนักบัญชีจะต้องบันทึกรายได้และค่าใช้จ่ายตามหลักเงินคงค้าง

ในธุรกิจหนึ่งๆ อาจมีการจัดทำบัญชีรายได้แยกออกเป็นหลายๆ บัญชีก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ความประสงค์ของกิจการเช่น

บัญชีขาย (Sales Account) ใช้บันทึกการขายที่เกิดขึ้นจากการขายสินค้า โดยกิจการที่ขายสินค้า เมื่อมีการนำสินค้าส่งให้ลูกค้าและลูกค้าได้ลงนามในใบส่งของแล้ว ถือว่าเกิดรายได้จากการขายแล้ว

บัญชีรายได้จากการให้บริการ (Service Revenue Account) เช่น ธุรกิจรับส่งสินค้า มีรายได้คือค่าบริการจากการขนส่งสินค้า

บัญชีดอกเบี้ยรับ (Interest Earned Account) สำหรับบันทึกการขายรายได้ที่เกิดจากการให้กู้ยืมเงินได้แก่สถาบันการเงินต่างๆ หรือดอกเบี้ยที่เกิดจากการฝากเงินประเภทต่างๆ นั้นเอง

บัญชีรายได้ค่าธรรมเนียม (Fee Earned Account) สำหรับบันทึกการขายรายได้ของผู้ประกอบอาชีพอิสระ เช่น แพทย์ ทนายความ ผู้สอบบัญชี และสำนักงานที่ปรึกษา เป็นต้น

1.3 ค่าใช้จ่าย (Expense)

คือ ต้นทุนสินค้าหรือบริการที่กิจการได้จ่ายไปเพื่อก่อให้เกิดรายได้ ต้นทุนในที่นี้ หมายถึง ต้นทุนที่ต้องจ่ายไปเป็นค่าสินค้าหรือบริการ บวกด้วยค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่ทำให้สินทรัพย์หรือบริการอยู่ในลักษณะที่สมบูรณ์พร้อมขายหรือใช้ประโยชน์ได้ ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของเงินสด แต่มีค่าใช้จ่ายบางประเภทไม่อยู่ในรูปของเงินสด เช่น ค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ ซึ่งระวางว่าการจ่ายเงินสดในบางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นค่าใช้จ่าย เช่น การจ่ายเงินสดเพื่อชำระหนี้ทางการค้า ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของค่าใช้จ่ายสำหรับกิจการซื้อสินค้าได้ดังนี้

- **ต้นทุนขาย (Cost of Sales)** หมายถึง ต้นทุนของสินค้าหรือบริการที่ขาย ซึ่งรวมราคาสินค้าที่ซื้อและค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการซื้อและการผลิตที่จำเป็น เพื่อทำให้สินค้าอยู่ในสภาพที่พร้อมขาย ดังนั้น ต้นทุนขาย = สินค้าสำเร็จรูปต้นงวด + ซื้อสุทธิ - สินค้าสำเร็จรูปปลายงวด
- **ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการขาย (Selling Expenses)** หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการโดยตรง เช่น เงินเดือนพนักงานขาย ค่าโฆษณา ค่าขนส่ง เป็นต้น
- **ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบริหาร (Administrative Expenses)** ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการบริหารงานอันเป็นส่วนรวมของกิจการนั้น เช่น เงินเดือนเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร ค่าเช่าอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน เป็นต้น
- **ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (Other Expenses)** หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้เกิดจากการค้าโดยปกติของกิจการ เช่น ดอกเบี้ยจ่าย เป็นต้น
- **ภาษีเงินได้ (Income Tax)** หมายถึง ภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากร ซึ่งจะแสดงในรายการค้าที่คำนวณจากกำไรสุทธิก่อนหักภาษีเงินได้ หลังจากกิจการหักภาษีเงินได้แล้วส่วนที่เหลือคือกำไรหลังหักภาษีเงินได้ของกิจการ

- **กำไรก่อนรายการพิเศษ** ในภาวะปกติกำไรก่อนรายการพิเศษก็คือ **กำไรสุทธิ**นั่นเองแต่บางครั้งการดำเนินงานของกิจการอาจเกิดภาวะการณ์บางอย่างที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกิจการทำให้กิจการต้องมีการแสดงรายการเหล่านี้ต่อจากกำไรก่อนรายการพิเศษ
- **รายการพิเศษ** หมายถึง รายได้หรือค่าใช้จ่ายที่มีลักษณะดังนี้คือ มิได้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานปกติของกิจการและไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้นบ่อยหรือเป็นประจำหรือไม่ เช่น ขาดทุนจากไฟไหม้ น้ำท่วม หรือภัยธรรมชาติอย่างอื่น กำไรหรือขาดทุนจากการขายโรงงาน (เนื่องจากเลิกผลิต/หยุดดำเนินการ) กำไรจากการขายเงินลงทุนในกิจการอื่นที่มีไว้วัตถุประสงค์ในการจัดการเพื่อจำหน่ายต่อ สินทรัพย์ที่ถูกเวนคืน/ถูกยึด การลดค่าของเงินตราต่างประเทศที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงในอัตราปกติ หรือการตัดบัญชีค่าความนิยม และสินทรัพย์ไม่มีตัวตนอื่นที่มีใช้เหตุการณ์ปกติในงวดบัญชีนั้น เป็นต้น

ตัวอย่าง งบกำไรขาดทุน (แบบรายงาน)

บริษัท บัว จำกัด

งบกำไรขาดทุน

สำหรับสิ้นปี สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 25xx

หน่วย : บาท

รายได้			
รายได้จากการขาย	1,108,000		
รายได้อื่น	12,000		1,120,000
กำไรจ่าย			
ต้นทุนขาย	620,000		
ค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร	204,000		
ดอกเบี้ยจ่าย	36,000		
กำไรเงินได้	<u>117,000</u>		<u>977,000</u>
กำไรสุทธิ			<u><u>143,000</u></u>

2. งบกำไรสะสม (Statement Of Retained Earnings)

เป็นงบการเงินที่แสดงการเปลี่ยนแปลงกำไรของบริษัท ระหว่างต้นงวดบัญชีถึงวันสิ้นงวดบัญชีว่ากำไรสะสมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมาจากสาเหตุใด รายการหลักซึ่งกระทบกำไรสะสม ได้แก่ กำไรขาดทุนที่เกิดขึ้นในระหว่างงวดบัญชี เงินสำรองและเงินปันผลจ่ายที่ประกาศจ่ายให้กับผู้ถือหุ้นของกิจการ เป็นต้น งบกำไรสะสมที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างงบกำไรขาดทุนกับงบดุล เนื่องจากส่วนของผู้ถือหุ้นที่ปรากฏในงบดุลจะประกอบด้วยทุนและกำไรสะสม

ตัวอย่าง งบกำไรสะสม (แบบรายงาน)

บริษัท บัว จำกัด
งบกำไรสะสม
สำหรับปี สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 ธันวาคม 25xx

	หน่วย : บาท
กำไรสะสม 1 มกราคม 25xx	266,500
บวก กำไรสุทธิประจำปี	<u>143,000</u>
	409,000
หัก สำรองตามกฎหมาย	7,200
เงินปันผลจ่าย	100,000 <u>(107,000)</u>
กำไรสะสม 31 ธันวาคม 25xx	<u>302,300</u>

3. งบดุล (Balance Sheet)

คืองบที่แสดงฐานะทางการเงินของกิจการ ณ วันใดวันหนึ่งว่ากิจการมีสินทรัพย์ หนี้สินและทุนเท่ากับเท่าไร ข้อมูลที่ปรากฏในงบดุลเมื่อนำมาวิเคราะห์งบการเงินจะชี้ให้เห็นสภาพคล่องของกิจการได้ซึ่งสามารถอธิบายในแต่ละองค์ประกอบสำคัญได้ดังนี้

3.1 สินทรัพย์ (Assets)

คือ สิ่งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตน มีมูลค่าวัดเป็นเงินได้ ซึ่งบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลเป็นเจ้าของ และแสดงถึงการมีกรรมสิทธิ์ในสินทรัพย์นั้น ซึ่งเป็นไปได้ทั้งสังหาริมทรัพย์ สังหาริมทรัพย์และสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน ได้แก่ เงินสดและเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้การค้า สินค้าคงเหลือ ค่าใช้จ่ายล่วงหน้า ที่ดิน อาคาร สิทธิบัตร เป็นต้น

สินทรัพย์ทางบัญชีแบ่งเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ สินทรัพย์หมุนเวียน เงินลงทุนระยะยาว ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ สินทรัพย์อื่นๆ และสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ดังรายละเอียดดังนี้

● **สินทรัพย์หมุนเวียน (Current Assets)**

คือ สินทรัพย์ที่เปลี่ยนเป็นเงินสดได้ง่าย หรือหมุนเวียนจากกิจการหนึ่งไปเป็นของอีกกิจการหนึ่ง ซึ่งอาจกระทำได้โดยการซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือใช้หมดไปในระยะเวลาหนึ่ง หรือในรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามปกติของกิจการ ได้แก่ เงินสด เงินฝากธนาคาร เงินลงทุนระยะสั้นหรือหลักทรัพย์ตามความต้องการของตลาด เงินลงทุนชั่วคราว ตั๋วเงิน ลูกหนี้ สินค้าคงเหลือ รายได้ค้างรับและรายจ่ายล่วงหน้า เป็นต้น

- เงินสดและเงินฝากธนาคาร คือ ธนบัตรและเหรียญกษาปณ์ที่กิจการมีอยู่ เช็คที่ยังไม่ได้นำไปฝากธนาคาร เช็คเดินทาง ดราฟท์ ธนาณัติ และเงินฝากธนาคารทุกประเภท

- หลักทรัพย์ตามความต้องการของตลาด คือ หลักทรัพย์ที่กิจการซื้อไว้โดยหวังดอกผลจากเงินลงทุน หรือหากำไรเมื่อหลักทรัพย์นั้นราคาเพิ่มขึ้น และกิจการต้องการเงินสดอาจนำหลักทรัพย์นั้นไปขาย ณ ตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นเงินลงทุนประเภทนี้ต้องเป็นหลักทรัพย์ที่อยู่ในความต้องการของตลาด เช่น หุ้นของบริษัทต่างๆ หรือหุ้นกู้ จึงอาจเรียกเงินลงทุนประเภทนี้ได้ชื่ออย่างหนึ่งว่าเงินลงทุนระยะสั้น

- ลูกหนี้การค้าและตัวเงินรับ ลูกหนี้การค้า คือ ลูกค้าที่ซื้อสินค้าไปจากกิจการแล้วยังไม่ได้ชำระเงิน ตัวเงินรับเกิดจากลูกค้าที่ซื้อสินค้าจากกิจการไป และมีการรับรองตัวเงินเป็นการค้าประกันหนี้ ทั้งลูกหนี้การค้าและตัวเงินรับมีการกำหนดชำระไม่เกิน 1 ปี การแสดงรายการลูกหนี้และตัวเงินรับ ในงบดุลจะแสดงเป็น 2 รายการคือ ลูกหนี้การค้าและตัวเงินรับ

- หนี้สงสัยจะสูญ คือ การตั้งสำรองรายการไว้สำหรับหนี้ที่คาดว่าจะเก็บเงินไม่ได้หรือคาดว่าจะสูญ จึงต้องสำรองไว้ โดยนำมาหักจากลูกหนี้การค้าในงบดุล

- เงินที่ให้อุปถัมภ์แก่บริษัทในเครือและบริษัทร่วม หมายถึง การที่กิจการนำเงินไปให้บริษัทในเครือ กู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ยทบต้น โดยมีการกำหนดการชำระเงินภายใน 1 ปี

- สินค้าคงเหลือ คือ สินค้าสำเร็จรูปที่มีไว้เพื่อใช้ในกิจการหรือซื้อมาไว้เพื่อขาย และมีอยู่ในวันปิดบัญชีของกิจการ หากเป็นกิจการที่ผลิตสินค้าเอง สินค้าคงเหลือจะประกอบด้วยงานระหว่างทำคงเหลือและวัตถุดิบคงเหลือ

- สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น คือ สินทรัพย์อื่นๆ นอกเหนือจากรายการข้างต้น เช่น ค่าใช้จ่ายจ่ายล่วงหน้า รายได้ค้างรับ เป็นต้น

- ลูกหนี้และเงินให้กู้แก่กรรมการและลูกจ้างบริษัท รวมทั้งหนี้สินที่กรรมการและลูกจ้างมีต่อกิจการ โดยเกิดจากการซื้อสินค้าไปจากกิจการ เงินให้กู้ยืมนี้ไม่รวมถึงเงินที่กิจการจ่ายล่วงหน้าเพื่อดำเนินธุรกิจปกติและการให้กู้เป็นสวัสดิการ ควรแยกต่างหากอีกรายการหนึ่งในงบดุล และแสดงแยกต่างหากจากสินทรัพย์หมุนเวียน

● **เงินลงทุนระยะยาว (Long-Term Investments)**

คือ เงินที่กิจการนำไปลงทุน เพื่อหาประโยชน์ให้แก่กิจการในระยะเวลาเกินกว่า 1 ปี ได้แก่ เงินลงทุนที่ซื้อหุ้นในบริษัทต่างๆ พันธบัตรรัฐบาลกำหนดไถ่ถอนเกินกว่า 1 ปี ที่ดินที่ซื้อไว้เพื่อขยายกิจการในอนาคต สร้างอาคารให้เช่า เงินกู้ยืมกำหนดไถ่ถอนเกินกว่า 1 ปี เงินกันไว้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ เงินลงทุนในเครือหรือบริษัทร่วมและบริษัทอื่น ตัวเงินรับที่บริษัทนำไปร่วมลงทุนกับบริษัทในเครือหรือบริษัทอื่น โดยการซื้อหุ้นของบริษัทเหล่านั้นแสดงอยู่

● **ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ (Property-Plant and Equipment/Fixed Assets)**

คือ ที่ดินที่กิจการซื้อมาสร้างอาคารที่ทำการ โดยปัจจุบันของกิจการในปัจจุบัน อาคารที่กิจการสร้างเสร็จแล้วเปิดใช้เป็นที่ทำการ สิ่งปลูกสร้าง เครื่องจักร เครื่องตกแต่ง อุปกรณ์สำนักงาน ยานพาหนะ เครื่องมือต่างๆ และสิทธิการเช่าอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีไว้ใช้เพื่อเป็นสถานที่สำหรับประกอบธุรกิจหรือที่พักหรือสวัสดิการสงเคราะห์ของพนักงานและลูกจ้างของกิจการ สินทรัพย์ดังกล่าวยกเว้นที่ดิน และสิทธิการเช่าระยะยาว แสดงยอดเต็มหักด้วยค่าเสื่อมราคาสะสม และสิทธิการเช่าตัดบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายแล้ว

- **สินทรัพย์อื่น**

คือ สินทรัพย์หรือการตัดบัญชี เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งบริษัทและสินทรัพย์อื่นที่ไม่แสดงอยู่ในสินทรัพย์ที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น สำหรับสินทรัพย์ไม่มีตัวตน หรือสินทรัพย์ที่ไม่อาจเห็นด้วยตาเปล่าแต่สามารถวัดค่าเป็นเงินได้ และให้ประโยชน์แก่การดำเนินงานของกิจการ เช่น ค่านิยม ค่าสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า สินทรัพย์ไม่มีตัวตนบางกิจการอาจนำไปแสดงภายใต้หัวข้อเรื่อง “สินทรัพย์อื่น” ได้

- **สินทรัพย์ไม่มีตัวตน**

คือ สินทรัพย์ที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าแต่สามารถวัดค่าเป็นเงินได้ และให้ประโยชน์แก่การดำเนินงานของกิจการ เช่น ค่านิยม สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า สินทรัพย์ไม่มีตัวตน บางกิจการอาจนำไปแสดงภายใต้หัวข้อเรื่อง “สินทรัพย์” ได้

3.2 หนี้สิน (Liabilities)

คือ สิทธิเรียกร้องที่บุคคลภายนอกที่เป็นเจ้าหนี้นี้มีต่อกิจการ หนี้สินเป็นพันธะที่กิจการจะต้องชดใช้ให้แก่บุคคลที่เป็นเจ้าหนี้ เมื่อหนี้สินถึงกำหนดที่จะต้องชดใช้ตามสัญญาที่ได้กระทำต่อกัน หนี้สินทางการบัญชีแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. หนี้สินหมุนเวียน (หนี้สินระยะสั้น)
2. หนี้สินระยะยาว
3. หนี้สินอื่น

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- **หนี้สินหมุนเวียน (Current Liabilities)**

คือ หนี้สินที่ถึงกำหนดชดใช้ภายในระยะเวลาอันสั้น ได้แก่ เงินเบิกเกินบัญชีและเงินกู้ยืมจากธนาคาร เจ้าหนี้การค้า เจ้าหนี้เงินกู้ที่มีเงื่อนไขคืนภายใน 1 ปี ตัวเงินจ่าย ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย รายได้รับล่วงหน้า เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- เงินเบิกเกินบัญชีและเงินกู้ยืมจากธนาคาร

เงินเบิกเกินบัญชี เป็นเงินที่กิจการเป็นหนี้ธนาคาร โดยมีข้อตกลงกับธนาคารขอเบิกเงินในบัญชีเดินสะพัด (กระแสรายวัน) ได้เกินกว่าเงินที่มีอยู่ในบัญชีของกิจการ วงเงินเบิกเกินบัญชีจะเป็นเงินเท่าใดต้องเป็นไปตามข้อตกลงที่กิจการได้ทำไว้กับธนาคารว่าจะเบิกเกินบัญชีได้เท่าใดก็ต้องเป็นตามวงเงินนั้น อัตราดอกเบี้ยก็เป็นไปตามข้อตกลงเช่นกัน ข้อพึงระวังสำหรับผู้รับผิดชอบ คือ อย่าเบิกเกินจำนวนเงินที่ได้ตกลงไว้กับธนาคาร มิฉะนั้นอาจถูกปรับในอัตราดอกเบี้ยที่สูงส่งผลต่อการดำเนินงานของกิจการได้

เงินกู้ยืมจากธนาคาร กิจการอาจขอกู้เงินจากธนาคาร ซึ่งธนาคารอาจจะคิดดอกเบี้ยทุกวัน โดยกิจการจะต้องชำระดอกเบี้ย ณ วันสิ้นเดือน การชำระดอกเบี้ยอาจชำระเป็นเช็คหรือให้ธนาคารหักจากบัญชีกระแสรายวันที่กิจการมีอยู่กับธนาคารก็ได้

- เจ้าหนี้การค้า (Account Payable) คือ เจ้าหนี้อันเกิดจากการซื้อสินค้าหรือบริการโดยกิจการมีพันธะที่จะต้องชดใช้ภายใน 1 ปี

- ตัวเงินจ่าย (Notes Payable) คือ เอกสารที่กิจการออกให้เจ้าหนี้อันเกิดจากการซื้อสินค้าหรือบริการ โดยรับรองตัวเงินให้เป็นการรับประกันหนี้ เมื่อตัวเงินถึงกำหนดกิจการจะต้องจ่ายเป็นเงินตามที่เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในหน้าตัวเงินจ่ายนั้น ๆ

- หนี้สินระยะยาวที่ต้องจ่ายภายใน 1 ปี (Current Portion of Long-term Debt) คือ ส่วนหนึ่งของหนี้สินระยะยาว ที่ถึงกำหนดคืนสัญญาจะชำระคืนแก่เจ้าหนี้ในรอบ 1 ปีบัญชีถัดไป

- เงินปันผลค้างจ่าย (Accrued Dividends) คือ เงินปันผลที่กิจการประกาศจ่ายแล้วแต่ยังจ่ายเงินสดแก่ผู้ถือหุ้นไม่ครบตามจำนวนในวันปิดบัญชี ดังนั้นกิจการจึงต้องตั้งเป็นเงินปันผลค้างจ่ายไว้ในงบการเงิน

- เงินกู้ยืมจากบริษัทในเครือและบริษัทร่วม (Loans from Subsidiaries and Associated Companies) คือ เงินที่กิจการซื้อเงินจากบริษัทในเครือหรือบริษัทร่วมมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ

- เจ้าหนี้และเงินกู้ยืมจากกรรมการและลูกจ้าง (Payable and Loans from Directory and Employees) และรวมทั้งหนี้สินที่กิจการมีต่อกรรมการและลูกจ้างไม่ว่าจะเป็นการซื้อสินค้า หรือการซื้อสินทรัพย์จากบุคคลดังกล่าว

- เงินกู้จากบริษัทในเครือและบริษัทร่วม (Loan from Subsidiaries and Associated Companies) คือ เงินที่กิจการไปกู้จากบริษัทในเครือหรือบริษัทร่วม เป็นการกู้ระยะยาวมีกำหนดการคืนเงินกู้กว่า 1 ปี ขึ้นไป แสดงในงบดุลเป็นหนี้สินระยะยาว

- เงินทุนเลี้ยงชีพและบำเหน็จ (Provident and Pension Fund) คือเงินสะสมของลูกจ้างที่หักจากเงินเดือนหรือค่าจ้างแรงงาน และเงินที่กิจการจ่ายสมทบให้อีกส่วนหนึ่งตาม โครงการสวัสดิการที่กิจการกำหนดไว้ รวมทั้งบำเหน็จที่กิจการต้องจ่ายให้พนักงานตามเงื่อนไขเวลาที่กำหนดไว้

- หนี้สินหมุนเวียนอื่น (Other Current Liabilities) คือ ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย ราชได้รับล่วงหน้าและหนี้สินหมุนเวียนอื่น ๆ ที่ไม่อาจแสดงได้ตามรายงานขั้นต้น

- **หนี้สินระยะยาว (Long-Term Liabilities)**

คือ เงินที่กิจการทำการกู้เงินจากสถาบันการเงินหรือจากบุคคลธรรมดา โดยสัญญาผู้ยืมมีกำหนดเวลาใช้คืนเกินกว่า 1 ปี โดยไม่รวมการกู้ยืมจากบริษัทในเครือและบริษัทร่วมและเงินกู้จากกรรมการและลูกจ้างสามารถแบ่งหนี้สินระยะยาวออกเป็น

- หนี้กู้ (Bond Payable) เป็นการจัดการหาเงินทุนอย่างหนึ่งของกิจการจากบุคคลภายนอกเพื่อนำมาใช้ขยายกิจการและดำเนินงาน โดยแบ่งจำนวนเงินที่ต้องการกู้ออกเป็นหุ้นราคาแต่ละหุ้นเท่ากัน เรียกว่า “หุ้นกู้” ซึ่งกิจการจะออกเป็นหลักฐานการกู้ยืม และจะจ่ายผลตอบแทนให้แก่บุคคลภายนอกในรูปของดอกเบี้ยส่วนใหญ่แล้วหุ้นกู้จะมีการกำหนดระยะเวลาในการไถ่ถอนเกินกว่า 1 ปี ในระหว่างที่หุ้นกู้ยังไม่ครบกำหนดการไถ่ถอน ผู้ถือหุ้นมีฐานะเป็นเจ้าหนี้ของกิจการและกิจการต้องจ่ายดอกเบี้ยให้ตามที่กำหนดไว้ สำหรับในประเทศไทย กิจการที่จะออกหุ้นกู้ได้ต้องมีลักษณะเป็นบริษัทมหาชนเท่านั้น

- เงินกู้ระยะยาวโดยมีการจำนอง (Mortgage Payable) เป็นการกู้ยืมเงินจากบุคคลภายนอกหรือสถาบันการเงิน โดยนำสินทรัพย์ของกิจการไปจำนองไว้เป็นหลักประกันหรือเพื่อค้ำประกันการกู้ โดยกิจการมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนดเวลา หากกิจการไม่สามารถชำระเงินต้นและดอกเบี้ยได้ตามกำหนด ผู้รับจำนองสามารถยึดหรือนำสินทรัพย์ที่จำนองไว้ไปขายทอดตลาดได้

- เงินกู้ระยะยาวโดยไม่มีการจำนอง (Long-Term Loan) เป็นการกู้ยืมเงินจากบุคคลภายนอกหรือสถาบันการเงินโดยไม่ต้องนำหลักทรัพย์มาค้ำประกันหรือจำนอง ซึ่งมีระยะเวลาชำระคืนเงินต้นเกินกว่า 1 ปี

- **หนี้สินอื่น** คือ หนี้สินที่ไม่อาจแสดงรวมในรายการข้างต้นได้ ดังนั้นจึงแสดงเป็นยอดรวม และมีรายละเอียดประกอบงบดุลภายหลัง

3.3 ส่วนของเจ้าของ

คือ ส่วนที่เป็นของผู้ลงทุน หากกิจการเจ้าของคนเดียว ส่วนของเจ้าของคือส่วนที่เป็นสินทรัพย์และหนี้สินที่เจ้าของนำมาลงทุนในกิจการของตน เจ้าของกิจการอาจนำเฉพาะสินทรัพย์มาลงทุนหรืออาจนำทั้งสินทรัพย์และหนี้สินมาลงทุนพร้อมกันก็ได้ สำหรับห้างหุ้นส่วน ส่วนของผู้เป็นหุ้นส่วน คือ ส่วนที่ผู้เป็นหุ้นส่วนนำมาลงทุน ซึ่งมักจะเป็นเงินสดมากกว่าสินทรัพย์อื่น แต่ถ้าเป็นบริษัทจำกัด ส่วนของเจ้าของเรียกว่า “ส่วนของผู้ถือหุ้น” ซึ่งหมายถึง เงินที่ผู้ถือหุ้นนำมาลงทุนโดยการซื้อหุ้น

- **ทุนเรือนหุ้น**

- ทุนจดทะเบียน (Authorized Share Capital) คือ จำนวนเงินทุนที่บริษัทได้นำไปจดทะเบียนไว้กับกรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ว่าบริษัทจะมี หุ้นสามัญ หุ้นบุริมสิทธิ จำนวนกี่หุ้น มูลค่าหุ้นละเท่าใดรวมเป็นเงินทั้งสิ้นเท่าใด ภายหลังการจดทะเบียนทุนไว้แล้วหากต้องการเพิ่มทุนก็สามารถทำได้ โดยไปทำการจดทะเบียนเพิ่มทุนอีก

- ทุนที่ออกและเรียกชำระแล้ว (Issued and Paid up Share Capital) เมื่อบริษัทจดทะเบียนแล้ว ต้องมีการแบ่งทุนออกเป็นหุ้น ๆ ละเท่า ๆ กัน เพื่อจำหน่ายและเรียกชำระมูลค่าหุ้น โดยแสดงหุ้นแต่ละชนิดแยกออกจากกันให้ชัดเจน ทั้งหุ้นสามัญและหุ้นบุริมสิทธิ ถ้ากิจการจำหน่ายหุ้นไว้โดยไม่ระบุว่าเรียกเงินชำระมูลค่าหุ้นได้ครบแล้ว อาจเรียกเงินครั้งแรกไม่ครบ 100% ก็ได้ แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 25% ตามกฎหมายกำหนด

- ส่วนเกินมูลค่าหุ้น (Premium on Share Capital) คือ เงินส่วนที่จำหน่ายได้สูงกว่ามูลค่าที่ตราไว้ในใบหุ้น ทั้งหุ้นสามัญและหุ้นบุริมสิทธิ

- กำไรสะสม (Retained Earning) คือ ส่วนกำไรสุทธิที่กิจการได้สะสมไว้ตั้งแต่เริ่มดำเนินกิจการจนถึงปัจจุบัน เมื่อนำกำไรสุทธิงวดนี้มาบวกแล้ว สามารถนำไปจัดสรรได้ เช่น สำรองตามกฎหมาย สำรองเพื่อขยายกิจการ สำรองเพื่อสงฆ์ให้หุ้นกู้ หรือสำรองเพื่อรักษาระดับเงินปันผล เป็นต้น

ตัวอย่าง งบดุล (รายงาน)

บริษัท บัว จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25xx

หน่วย : บาท

สินทรัพย์

สินทรัพย์หมุนเวียน

เงินสดและเงินฝากธนาคาร		120,000
เงินทุนระยะสั้น		200,000
ลูกหนี้การค้า		150,000
หัก ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ	<u>5,000</u>	145,000
สินค้าคงเหลือ		190,000
ค่าเบี่ยประกันภัยจ่ายล่วงหน้า		<u>2,000</u>

รวมสินทรัพย์หมุนเวียน

657,000

ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์			
ที่ดิน		400,000	
อาคาร	700,000		
หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม	<u>120,000</u>	580,000	
อุปกรณ์สำนักงาน	220,000		
หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม	<u>180,000</u>	<u>40,000</u>	
รวมที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์			1,020,000
สินทรัพย์อื่นๆ			
ค่าใช้จ่ายล่วงหน้าระยะยาว			<u>80,000</u>
รวมสินทรัพย์ทั้งหมด			<u>1,757,000</u>
หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น			
หนี้สินหมุนเวียน			
เจ้าหนี้การค้า		50,000	
ค่าภาษีเงินได้ค้างจ่าย		2,100	
เงินปันผลค้างจ่าย		<u>21,400</u>	
รวมหนี้สินหมุนเวียน			73,500
เงินกู้ยืมระยะยาว			
เงินกู้ดอกเบี้ย 12% ครบกำหนดชำระปี 25xx			300,000
ส่วนของผู้ถือหุ้น			
ทุนเรือนหุ้น			
ทุนจดทะเบียน			
หุ้นสามัญ 10,000 หุ้นๆ ละ 100 บาท		<u>1,000,000</u>	
ทุนที่ออกและเรียกชำระแล้ว			
หุ้นสามัญ 10,000 หุ้นๆ ละ 100 บาท		<u>1,000,000</u>	
กำไรสะสม			
จัดสรรแล้ว			
สำรองตามกฎหมาย	81,200		
ยังไม่ได้จัดสรร	<u>302,300</u>	<u>383,500</u>	<u>1,383,500</u>
รวมหนี้สินของผู้ถือหุ้น			<u>1,757,000</u>

ความสัมพันธ์ของงบกำไรขาดทุน งบกำไรสะสมและงบดุล

จากงบการเงินทั้ง 3 ประเภทข้างต้น จะเห็นได้ว่างบการเงินทั้ง 3 แบบมีความสัมพันธ์กันหากผู้ใช้งบการเงินต้องการทราบถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของกิจการ จะพิจารณาจากงบกำไรขาดทุน แต่ถ้าต้องการทราบฐานะทางการเงินของกิจการ ณ วันใดวันหนึ่งจะพิจารณาได้จากงบดุล ส่วนงบกำไรสะสมจะเป็นตัวบอกถึงกำไรทั้งหมดของกิจการ ซึ่งงบกำไรสะสมจะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างงบกำไรขาดทุนและงบดุลเข้าด้วยกัน

รายการย่อของงบดุล

สินทรัพย์

1. สินทรัพย์หมุนเวียน
 - 1.1 เงินสดและเงินฝากธนาคาร
 - 1.2 เงินลงทุนระยะสั้น
 - 1.3 ลูกหนี้การค้าและตัวเงินรับหัก หนี้สงสัยจะสูญ
ลูกหนี้การค้าและตัวเงินรับสุทธิ
 - 1.4 เงินให้กู้ยืมแก่บริษัทในเครือและบริษัทร่วม
 - 1.5 สินค้าคงเหลือ
 - 1.6 สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น
รวมสินทรัพย์หมุนเวียนอื่น
2. ลูกหนี้และเงินให้กู้ยืมแก่กรรมการและลูกจ้าง
3. เงินลงทุนและเงินให้กู้ยืมแก่บริษัทในเครือ บริษัทร่วมและบริษัทอื่น
4. ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์
5. สินทรัพย์อื่น
รวมสินทรัพย์

หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น

1. หนี้สินหมุนเวียน
 - 1.1 เงินเบิกเกินบัญชีและเงินกู้ยืมจากธนาคาร
 - 1.2 เจ้าหนี้การค้า
 - 1.3 เงินปันผลค้างจ่าย
 - 1.4 ส่วนของหนี้สินระยะยาวที่กำหนดชำระภายใน 1 ปี
 - 1.5 เงินกู้ยืมจากบริษัทในเครือและบริษัทร่วม
 - 1.6 หนี้สินหมุนเวียนอื่น
รวมหนี้สินหมุนเวียน
2. เจ้าหนี้และเงินกู้ยืมจากกรรมการและลูกจ้าง
3. เงินกู้ยืมจากบริษัทในเครือและบริษัทร่วม
4. เงินลงทุนเลี้ยงชีพและบำนาญ

5. เงินกู้ยืมระยะยาว
6. หนี้สิน
รวมหนี้สิน
7. ส่วนของผู้ถือหุ้น
 - 7.1 ทุนเรือนหุ้น
 - 7.1.1 ทุนจดทะเบียน
 - 7.1.2 ทุนที่ออกและเรียกชำระแล้ว
 - 7.2 ส่วนเกินมูลค่าหุ้น
 - 7.3 กำไรสะสม
 - 7.3.1 จัดสรรแล้ว
 - 7.3.1.1 สำรองตามกฎหมาย
 - 7.3.1.2 สำรองอื่น
 - 7.3.2 ยังไม่ได้จัดสรร
 รวมหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น

รายการย่อของงบกำไรขาดทุน

1. รายได้
 - 1.1 รายได้จากการขาย
 - 1.2 รายได้อื่น
 รวมรายได้
2. ค่าใช้จ่าย
 - 2.1 ต้นทุนขาย
 - 2.2 ค่าใช้จ่ายในการขายและการบริหาร
 - 2.3 ดอกเบี่ยจ่าย
 - 2.4 ภาษีเงินได้
 รวมค่าใช้จ่าย
3. กำไรหรือขาดทุนก่อนหักรายการพิเศษ
4. รายการพิเศษ
5. กำไรหรือขาดทุนสุทธิ
6. กำไรต่อหุ้น
 - 6.1 กำไรก่อนรายการพิเศษ
 - 6.2 รายการพิเศษ
 - 6.3 กำไรสุทธิ

เรื่องที่ 5. รายการค้า (Business Transaction)

คือรายการอันเกี่ยวกับการเงินที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกิจการ เป็นรายการซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ หนี้สิน และทุนของกิจการ กิจการจะต้องนำรายการเหล่านี้มาบันทึกไว้ในบัญชี เช่น การซื้อขายสินค้า การจ่ายเงินชำระเจ้าหนี้การค้า การจ่ายภาษี หรือการเก็บเงินจากลูกหนี้ เป็นต้น

รายการค้าที่กระทบต่อธุรกิจ ประกอบด้วย

1. รายการที่มีผลกระทบต่อสินทรัพย์และหนี้สิน ได้แก่
 - 1.1 การรับชำระหนี้จากลูกหนี้
 - 1.2 การจ่ายซื้อสินทรัพย์อื่น เช่น ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์
 - 1.3 การจ่ายชำระหนี้
 - 1.4 การก่อหนี้
2. รายการที่มีผลกระทบต่อสินทรัพย์หรือหนี้สินและทุน ได้แก่
 - 2.1 การจำหน่ายทุนเรือนหุ้น
 - 2.2 การเกิดขึ้นของรายได้
 - 2.3 การเกิดขึ้นของค่าใช้จ่าย
3. รายการที่ไม่กระทบสินทรัพย์ หนี้สิน แต่กระทบทุน ได้แก่
 - 3.1 จ่ายปันผลเป็นหุ้นสามัญ
 - 3.2 จัดสรรกำไรสะสม

เรื่องที่ 6. สมการบัญชี (Balance Sheet Equation Accounting Equation)

เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของเจ้าของกิจการซึ่งสามารถแสดงในรูปของสมการได้ดังนี้

สินทรัพย์	=	หนี้สิน	+	ส่วนของเจ้าของ
Assets		Liabilities		Owner's Equity

เนื่องจากทุนหรือส่วนของเจ้าของ คือ ส่วนของสินทรัพย์ภายหลังหักหนี้สินออกหมดแล้ว ดังนั้น หากกิจการไม่มีหนี้สิน ทุน (ส่วนของเจ้าของ) ของกิจการจะเท่ากับสินทรัพย์ทั้งหมด อาจเขียนเป็นสมการได้ว่า

ตัวอย่าง	นายพิท นำเงินส่วนตัวมาลงทุนเพื่อขายหมูπίง 500 บาท สมการบัญชีจะเป็นดังนี้
จาก	สินทรัพย์ = ทุน
ดังนี้	500 = 500

แต่ถ้า นายพีท ไปกู้เงินจากบุคคลภายนอกมาลงทุนเพื่อใช้ในการดำเนินกิจการ 300 บาท ดังนั้นสินทรัพย์ของกิจการจะมี 800 บาท แต่กิจการของนายพีทจะมีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะเจ้าหนี้ ซึ่งจะมีส่วนในการเรียกร้องในสินทรัพย์ของกิจการเพิ่มจากนายพีทได้ สมการบัญชีที่ได้จะทำให้เปลี่ยนจากเดิมเป็น

$$\begin{aligned} \text{สินทรัพย์} &= \text{หนี้สิน} + \text{ทุน} \\ 800 &= 300 + 500 \end{aligned}$$

แม้ว่าในแต่ละวันกิจการจะมีรายการค้าเกิดขึ้นมากมาย การเกิดขึ้นของรายการเหล่านั้นจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ หนี้สินและทุน (ส่วนของผู้เป็นเจ้าของ) แต่อย่างไรก็ตามสินทรัพย์จะเท่ากับหนี้สินบวกทุนเสมอ ซึ่งจะขอยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงของรายการค้าที่ส่งผลกระทบต่อและไม่ส่งผลกระทบต่อทุนของกิจการดังนี้

ตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์และหนี้สินแต่ละชนิด โดยไม่มีผลกระทบต่อทุนของกิจการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สินทรัพย์ชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้นและสินทรัพย์อีกชนิดหนึ่งลดลงหรือสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและหนี้สินเพิ่มขึ้น หรือสินทรัพย์ลดลงและหนี้สินลดลงในจำนวนที่เท่ากัน เช่น

วันที่ 1 มกราคม 25xx นายกบ เจ้าของร้านรุ่งบริการ ได้นำเงินมาลงทุน 600 บาท และกู้เงินจากนายไก่อ่าเพื่อใช้ในกิจการอีก 400 บาท ในงบดุลจะแสดงรายการต่อไปนี้

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 1 มกราคม 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	1,000	เจ้าหนี้การค้า	400
	—	ทุน	<u>600</u>
รวมสินทรัพย์	<u>1,000</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,000</u>

ต่อมาวันที่ 2 มกราคม 25xx จ่ายเงินสดซื้ออุปกรณ์สำนักงาน 700 บาท รายการดังกล่าวมีผลให้สินทรัพย์อย่างหนึ่งลดลงและสินทรัพย์อย่างหนึ่งเพิ่มขึ้น โดยที่หนี้สินและทุนยังเท่าเดิม

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 2 มกราคม 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	300	เจ้าหนี้การค้า	400
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>700</u>	ทุน	<u>600</u>
รวมสินทรัพย์	<u>1,000</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,000</u>

ในวันที่ 3 มกราคม 25xx ได้ขายเชื้ออุปกรณ์สำนักงานชิ้นหนึ่งไปในราคาทุน 200 บาท รายการค้านี้ส่งผลให้สินทรัพย์ชนิดหนึ่งลดลง และสินทรัพย์อีกชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยมีหนี้สินและทุนเท่าเดิม

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 3 มกราคม 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	300	เจ้าหนี้การค้า	400
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	600
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>500</u>		
รวมสินทรัพย์	<u>1,000</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,000</u>

วันที่ 4 มกราคม 25xx จ่ายเงินสดชำระเงินกู้ 100 บาท รายการค้านี้ทำให้สินทรัพย์ลดลงและหนี้สินก็ลดลงในจำนวนเท่ากัน งบดุลจะเป็นดังนี้

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 4 มกราคม 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	200	เจ้าหนี้การค้า	300
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	600
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>500</u>		—
รวมสินทรัพย์	<u>900</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>900</u>

วันที่ 5 มกราคม 25xx ซื้ออุปกรณ์สำนักงานอีกชิ้นหนึ่งราคา 200 บาท รายการค้านี้มีผลทำให้สินทรัพย์เพิ่มขึ้นและหนี้สินเพิ่มขึ้นในจำนวนเท่ากัน งบดุลจะเป็นดังนี้

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 5 มกราคม 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	200	เจ้าหนี้การค้า	500
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	600
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>700</u>		—
รวมสินทรัพย์	<u>1,100</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,100</u>

ตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์และหนี้สินในแต่ละชนิด และมีผลกระทบต่อทุนของกิจการ ได้แก่ การโอนสินทรัพย์อย่างหนึ่งออกไป โดยได้รับสินทรัพย์ที่มีมูลค่ามากขึ้นหรือน้อยลงมาแทน หรือการเพิ่มทุนหรือการถอนทุนของกิจการ เป็นต้น (รายการค้าที่กระทบต่อการดำเนินธุรกิจ แสดงไว้แล้วข้างต้น)

วันที่ 6 มกราคม 25xx นายกบ ได้ขายอุปกรณ์สำนักงานซึ่งมีราคาทุน 200 บาท ไปในราคา 300 บาท มีผลให้ทุนเพิ่มขึ้น 100 บาท

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 6 มกราคม 25xx

สินทรัพย์		หนี้สินและทุน		หน่วย:บาท
เงินสด	500	เจ้าหนี้การค้า		500
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน		700
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>500</u>			—
รวมสินทรัพย์	<u>1,200</u>	รวมหนี้สินและทุน		<u>1,200</u>

วันที่ 7 มกราคม 25xx ขายอุปกรณ์สำนักงานอีกชิ้นหนึ่งที่มีราคาทุน 100 บาท ไปในราคา 50 บาท ส่งผลให้สินทรัพย์ชนิดหนึ่งลดลง 100 บาท แต่สินทรัพย์อีกชนิดหนึ่งจะเพิ่มขึ้นเพียง 50 บาท ทุนจึงลดลง 50 บาท

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 7 มกราคม 25xx

สินทรัพย์		หนี้สินและทุน		หน่วย:บาท
เงินสด	550	เจ้าหนี้การค้า		500
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน		650
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>400</u>			—
รวมสินทรัพย์	<u>1,150</u>	รวมหนี้สินและทุน		<u>1,150</u>

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 25xx นายกบ ได้จ่ายเงินสด 250 บาท เพื่อชำระหนี้เงินกู้ รายการนี้มีผลให้สินทรัพย์ลดลง 250 บาท และหนี้สินลดลง 250 บาท

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	300	เจ้าหนี้การค้า	250
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	650
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>400</u>		_____
รวมสินทรัพย์	<u>900</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>900</u>

วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 25xx นายกบ นำเงินสด 200 บาท และสินค้า 300 บาท มาลงทุนเพิ่ม รายการ
ค่านี้นำสินทรัพย์เพิ่มขึ้น 500 บาท และทุนเพิ่มขึ้น 500 บาท

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	500	เจ้าหนี้การค้า	250
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	1,150
สินค้า	300		_____
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>400</u>		_____
รวมสินทรัพย์	<u>1,400</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,400</u>

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 25xx นายกบ ถอนทุนออกมาใช้ 100 บาท เป็นเงินสด ดังนั้นยอดเงินสดจะ
ลดลงและทุนลดลง 100 บาท เท่ากัน

ร้านรุ่งบริการ

งบดุล

ณ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 25xx

		หน่วย:บาท	
สินทรัพย์		หนี้สินและทุน	
เงินสด	400	เจ้าหนี้การค้า	250
ลูกหนี้การค้า	200	ทุน	1,050
สินค้า	300		_____
อุปกรณ์สำนักงาน	<u>400</u>		_____
รวมสินทรัพย์	<u>1,300</u>	รวมหนี้สินและทุน	<u>1,300</u>

เรื่องที่ 7. บัญชีและบัญชีแยกประเภท

บัญชี เป็นแหล่งสำหรับบันทึกรายการเปลี่ยนแปลงในสินทรัพย์ หนี้สินและส่วนของเจ้าของในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยมีการจัดหมวดหมู่แยกเป็นประเภทต่างๆ ซึ่งเรียกว่า “**บัญชีแยกประเภท (Ledger)**” ประกอบด้วย บัญชีแยกประเภทสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย รูปร่างของบัญชีแยกประเภทจะมีลักษณะคล้ายรูปตัว T (T Account) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านซ้ายและด้านขวา ด้านซ้ายของบัญชีเรียกว่า เดบิต (Debit/Dr.) และด้านขวาของบัญชีเรียกว่า เครดิต (Credit/Cr.) แสดงได้ดังนี้

ชื่อบัญชี

เดบิต(Debit/Dr.)	เครดิต(Credit/Cr.)
1. สินทรัพย์เพิ่มขึ้น	1. สินทรัพย์ลดลง
2. หนี้สินลดลง	2. หนี้สินเพิ่มขึ้น
3. ส่วนของผู้ถือหุ้นลดลง	3. ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น
4. รายได้ลดลง	4. รายได้เพิ่มขึ้น
5. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	5. ค่าใช้จ่ายลดลง

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า

1. การเพิ่มขึ้นในสินทรัพย์ บันทึกทางซ้ายมือ (เดบิต) การลดลงในสินทรัพย์บันทึกด้านขวามือ (เครดิต)
2. การเพิ่มขึ้นในหนี้สิน บันทึกด้านขวามือ (เครดิต) การลดลงในหนี้สิน บันทึกด้านซ้ายมือ (เดบิต)
3. การเพิ่มขึ้นในส่วนของผู้ถือหุ้น บันทึกด้านขวามือ (เครดิต) การลดลงในส่วนของผู้ถือหุ้นบันทึกด้านซ้ายมือ (เดบิต) สำหรับบัญชีรายได้และค่าใช้จ่าย จะแยกต่างหากจากบัญชีส่วนของผู้เป็นเจ้าของ เพื่อให้เห็นผลการดำเนินงานอย่างชัดเจน แต่ยังใช้หลักการบันทึกบัญชีแบบเดียวกับส่วนของผู้เป็นเจ้าของ
4. รายได้เพิ่มขึ้น มีผลให้ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงบันทึกด้านขวามือ (เครดิต) ถ้ารายได้ลดลง แสดงว่าส่วนของผู้ถือหุ้น บันทึกด้านซ้ายมือ (เดบิต)
5. ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทำให้ส่วนเจ้าของลดลง จึงบันทึกด้านซ้ายมือ (เดบิต) ถ้าค่าใช้จ่ายลดลงทำให้ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น บันทึกด้านขวามือ (เครดิต)

หลักการบัญชีคู่ (Double-Entry Accounting)

คือ การบันทึกรายการค้าทุกรายการที่เกิดขึ้นจะบันทึกบัญชี 2 ด้าน ในจำนวนเงินที่เท่ากัน แต่จำนวนบัญชีที่บันทึกอาจไม่เท่ากันได้ เช่น การบันทึกในด้านเครดิต 2 บัญชี และมีผลรวมเท่ากับจำนวนเงินที่บันทึกในด้านเดบิตบัญชีเดียว รายการเช่นนี้เรียกว่า Compound Entry ดังนั้นการบันทึกบัญชีจะยึดตามหลักการบัญชีคู่และสมการบัญชี ส่วนผลรวมของด้านเดบิตและเครดิตจะต้องเท่ากันเสมอ

บัญชีแบบมาตรฐาน (Standard Account Form) มีลักษณะเหมือนตัว T บัญชีมีการแบ่งออกเป็น 2 ด้าน เพื่อบันทึกจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นด้านหนึ่ง และบันทึกจำนวนเงินที่ลดลงอีกด้านหนึ่ง แต่ละด้านมีช่องสำหรับบันทึกข้อความ ดังนี้

1. ช่อง วัน เดือน ปี ใช้สำหรับลงวันเดือนปี ที่นำรายการนั้นๆ มาลงบัญชี โดยเรียงลำดับก่อน-หลัง
2. ช่องรายการ เป็นช่องสำหรับเขียนอธิบายถึงลักษณะรายการหรือเหตุผลในการนำรายการนั้นมาลงบัญชีอย่างย่อ บางครั้งใช้แสดงชื่อบัญชีที่อยู่ด้านตรงข้าม
3. ช่องหน้าบัญชี เป็นช่องสำหรับลงเลขที่หน้าของสมุดรายการเบื้องต้น ที่ใช้บันทึกรายการนั้นเพื่อประโยชน์ที่จะค้นหาที่มาและหลักฐานประกอบรายการนั้น
4. ช่องจำนวนเงิน เป็นช่องสำหรับลงจำนวนเงินของรายการที่นำมาบันทึก

บัญชีแบบแสดงยอดดุล

		ชื่อบัญชี			เลขที่บัญชี	
วัน/เดือน/ปี	รายการ	อ้างการผ่านบัญชี	เดบิต	เครดิต	ยอดดุล	

บัญชีแบบแสดงยอดดุลต่างจากแบบมาตรฐาน คือ ไม่ได้แบ่งเป็น 2 ด้าน แต่มีช่องจำนวนเงิน 3 ช่อง เรียงไว้ติดกันเพื่อบันทึกจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้น จำนวนเงินที่ลดลง และยอดดุล บัญชีแบบนี้ทำให้ทราบยอดดุลได้ทุกครั้งที่มีรายการเกิดขึ้น ส่วนช่องวันเดือนปี รายการและหน้าบัญชี ใช้สำหรับบันทึกข้อความเหมือนแบบแรก

ตัวอย่าง การบันทึกบัญชีขึ้นต้น

1) วันที่ 1 มกราคม 25xx บริษัท แก้ว จำกัด ได้จัดตั้งและได้รับเงินสดจากการจำหน่ายหุ้น 5,000 หุ้น ในราคาหุ้นละ 100 บาท

วิเคราะห์รายการ

สินทรัพย์ของบริษัท คือ เงินสดเพิ่ม

เดบิต บัญชีเงินสด 500,000 บาท

ส่วนของผู้ถือหุ้น คือ ทุน-หุ้นสามัญเพิ่ม

เครดิต บัญชีทุน-หุ้นสามัญ 500,000 บาท

2) เนื่องจากบริษัทเป็นกิจการที่ซื้อสินค้าเพื่อขาย ดังนั้นเมื่อมีสินค้าจะนำมาลงบัญชีด้านเดบิต ในราคาทุนของสินค้าที่ซื้อมา โดยจะบันทึกในบัญชีซื้อซึ่งมีลักษณะเป็นบัญชีประเภทค่าใช้จ่าย ซึ่งจะบันทึกจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นทางด้านเดบิต เมื่อบริษัทซื้อสินค้าเป็นเงินสด 80,000 บาท จะบันทึกบัญชีได้ดังนี้

วิเคราะห์รายการ

ค่าใช้จ่ายของบริษัทเพิ่มขึ้น(ซื้อสินค้า)	เดบิต บัญชีซื้อ	80,000 บาท
สินทรัพย์ คือ เงินสดลดลง	เครดิต บัญชีเงินสด	80,000 บาท

3) วันที่ 5 มกราคม 25xx ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินเชื่อ 20,000 บาท

วิเคราะห์รายการ

ค่าใช้จ่ายของบริษัทเพิ่มขึ้น คือ อุปกรณ์สำนักงานเพิ่มขึ้น	เดบิต บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน	20,000บาท
หนี้สินของบริษัท คือ เจ้าหนี้การค้าเพิ่มขึ้น	เครดิต บัญชีเจ้าหนี้การค้า	20,000บาท

4) วันที่ 7 มกราคม 25xx ซื้อรถยนต์เพื่อใช้งาน 1 คัน ราคา 300,000 บาท จ่ายเงินสดเพียง 50,000 บาท ที่เหลือออกเป็นตั๋วเงินจ่าย

วิเคราะห์รายการ

สินทรัพย์ของบริษัท คือ รถยนต์เพิ่มขึ้น	เดบิต บัญชีรถยนต์	300,000 บาท
สินทรัพย์ของบริษัท คือ เงินสดลดลง	เครดิต บัญชีเงินสด	50,000 บาท
หนี้สินของบริษัท คือ ตั๋วเงินจ่าย	เครดิต บัญชีตั๋วเงินจ่าย	250,000 บาท

5) วันที่ 8 มกราคม 25xx ขายสินค้าเป็นเงินสด 55,000 บาท

รายได้จากการขายสินค้าจะนำมาบันทึกในบัญชีขายด้านเครดิตในราคาที่ขายได้ เพราะบัญชีขายเป็นบัญชีประเภทรายได้

วิเคราะห์รายการ

สินทรัพย์ของบริษัท คือ เงินสดเพิ่ม	เดบิต บัญชีเงินสด	55,000 บาท
รายได้ของบริษัท คือ ค่าขายเพิ่มขึ้น	เครดิต บัญชีขาย	55,000 บาท

6) วันที่ 10 มกราคม 25xx จ่ายค่าเช่าอาคาร 5,000 บาท และค่าโฆษณา 1,000 บาท

วิเคราะห์รายการ

ค่าใช้จ่ายของบริษัท คือ ค่าเช่าเพิ่มขึ้น	เดบิต บัญชีค่าเช่า	5,000 บาท
ค่าใช้จ่ายของบริษัท คือ ค่าโฆษณาเพิ่มขึ้น	เดบิต บัญชีค่าโฆษณา	1,000 บาท
สินทรัพย์ของบริษัท คือ เงินสดลดลง	เครดิต บัญชีเงินสด	6,000 บาท

7) วันที่ 12 มกราคม 5xx จ่ายชำระหนี้ค่าอุปกรณ์สำนักงานที่ไม่ได้ใช้แล้วในราคาทุน เป็นเงิน 400 บาท

วิเคราะห์รายการ

หนี้สินของบริษัท คือ เงินสดเพิ่มขึ้น	เดบิต บัญชีเงินสด	400 บาท
สินทรัพย์ของบริษัท คือ อุปกรณ์สำนักงานลดลง	เครดิต บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน	400 บาท

เรื่องที่ 9. ผังบัญชี (Chart of General Ledger Accounts / Chart Account)

คือ รายการบัญชีแยกประเภทเกี่ยวกับสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของผู้เป็นเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย ที่กิจการมีอยู่ในระบบบัญชีของกิจการ โดยจัดให้มีชื่อและบัญชีเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบ

ผังบัญชีของแต่ละกิจการไม่จำเป็นต้องมีบัญชีที่เหมือนกัน ขึ้นกับลักษณะการดำเนินงานของธุรกิจ ขนาดของธุรกิจ การดำเนินงาน ความละเอียดของรายการบัญชี เพื่อใช้ในการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร เป็นต้น การจัดหมู่และการแยกประเภทบัญชีโดยทั่วไปที่นิยมกันจะเริ่มที่บัญชีแยกประเภทสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของผู้เป็นเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย โดยแทนบัญชีแยกประเภทแต่ละหมวดด้วยตัวเลข เริ่มจาก 1 ไปถึง 5 ซึ่งแต่ละหมวดบัญชีอาจมีรายการบัญชีย่อยๆ ก็ได้ โดยใช้ตัวเลขกำกับเช่นเดียวกัน และที่นิยมกันโดยทั่วไปเลขที่บัญชีตัวแรกนั้นจะหมายถึงประเภท/หมวดบัญชี ส่วนตัวเลขที่สองหมายถึงชนิดของบัญชีแต่ละประเภทนั้นๆ ซึ่งสามารถกำหนดได้ดังนี้

เลขที่	11-19	เป็น	บัญชีประเภทสินทรัพย์
เลขที่	20-29	เป็น	บัญชีประเภทหนี้สิน
เลขที่	30-39	เป็น	บัญชีประเภทส่วนของผู้เป็นเจ้าของ
เลขที่	40-49	เป็น	บัญชีประเภทรายได้
เลขที่	50-59	เป็น	บัญชีประเภทค่าใช้จ่าย

ตัวอย่างในการทำผังบัญชี จะเป็นดังนี้

	<u>ชื่อบัญชี</u>	<u>เลขที่บัญชี</u>
สินทรัพย์		
	บัญชีเงินสด	11
	บัญชีลูกหนี้การค้า	12
	บัญชีตัวเงินรับ	13
	บัญชีค่าเบี่ยประกันจ่ายล่วงหน้า	14
	บัญชีที่ดิน	15
	บัญชีอาคาร	16
	บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน	17

	<u>ชื่อบัญชี</u>	<u>เลขที่บัญชี</u>
หนี้สิน		
	บัญชีเจ้าหนี้การค้า	21
	บัญชีตั๋วเงินจ่าย	22
	บัญชีค่าภาษีอากรค้างจ่าย	23
	บัญชีเจ้าหนี้เงินกู้	27
ทุน		
	บัญชีทุนเรือนหุ้น	31
	บัญชีกำไรสะสม	34
รายได้		
	บัญชีขาย	41
	บัญชีค่าเช่ารับ	42
ค่าใช้จ่าย		
	บัญชีซื้อ	51
	บัญชีเงินเดือน	52
	บัญชีดอกเบี้ยจ่าย	53
	บัญชีค่าโฆษณา	54
	บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ	55
	บัญชีค่าโทรศัพท์	56
	บัญชีค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ	57
	บัญชีค่าเสื่อมราคา-อาคาร	58

เรื่องที่ 10. สมุดรายวันทั่วไปและวิธีการบันทึกรายการ

สมุดรายวัน (Journal) เป็นสมุดสำหรับบันทึกรายการเบื้องต้นภายหลังจากการวิเคราะห์รายการค้าแล้ว ว่าควรเดบิตหรือเครดิตบัญชีอะไรบ้าง ซึ่งจะช่วยลดความผิดพลาดของการบันทึกบัญชีไม่ครบตามหลักการบัญชีคู่ได้ โดยบันทึกตามหลักเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และมีคำอธิบายรายการย่อๆ เพื่อให้ทราบถึงที่มาของรายการนั้น สมุดรายวันสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สมุดรายวันทั่วไป (General Journal)

รายการค้าทุกรายการที่เกิดขึ้นจะต้องนำมาบันทึกในสมุดรายวันทั่วไปเสียก่อน การบันทึกในสมุดรายวันทั่วไป เป็นการวิเคราะห์ผลของรายการนั้นว่าจะลงบัญชีใดทางด้านเดบิต และบัญชีใดทางด้านเครดิต การบันทึกสมุดรายวันทั่วไป จึงเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับรายการแต่ละรายการอย่างครบถ้วน หรือบอกให้ทราบว่ารายการนั้นเกิดขึ้นเมื่อใด และจะต้องนำไปลงบัญชีใดบ้าง

ตัวอย่าง

สมุดรายวันทั่วไป

วัน เดือน ปี Date	รายการ Account Titles and Explanation	เลขที่บัญชี Ref.	เดบิต Debit	เครดิต Credit

วิธีการบันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไป

1. ช่องวัน เดือน ปี ใช้บันทึกวันที่ที่เกิดรายการนั้นๆ โดยเขียน พ.ศ. ไว้ตอนบน เขียนชื่อเดือนไว้บรรทัดแรกของทุกๆ หน้า และต่อด้วยวันที่
 2. ช่องรายการ ใช้แสดงชื่อบัญชีที่จะลงด้านเดบิตและเครดิต โดยเขียนชื่อบัญชีที่จะเดบิตไว้ทางด้านซ้ายมือขีดเส้นช่องวันที่
 3. ช่องเลขที่บัญชี ใช้สำหรับอ้างถึงการผ่านบัญชี จากสมุดรายวันทั่วไปไปยังบัญชีแยกประเภทโดยนำเลขที่บัญชีมาใส่ไว้ ภายหลังจากที่ผ่านบัญชีไปแล้ว
 4. ช่องเดบิตและเครดิต ใช้ใส่จำนวนเงินที่ต้องการบันทึกบัญชี โดยให้อยู่บรรทัดเดียวกับชื่อบัญชี
- การลงรายการในสมุดรายวันทั่วไป เมื่อลงรายการหนึ่งเสร็จแล้ว ควรขีดเส้นคั่นเพื่อไม่ให้ปนกับรายการที่จะลงต่อไป หรืออาจใช้การเว้นบรรทัดก็ได้

2. สมุดรายวันเฉพาะ (Special Journal)

ใช้บันทึกรายการใดรายการหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากมีรายการค้าที่เกิดขึ้นซ้ำกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการขนาดใหญ่ การผ่านรายการไปยังสมุดรายวันทั่วไปไปยังบัญชีแยกประเภทย่อมเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการลงบัญชีมาก ดังนั้นนักบัญชีจึงใช้ “สมุดรายวันเฉพาะ” แทน เพื่อให้การลงบัญชีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่าย สำหรับการบันทึกรายการที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน อาจแบ่งได้ดังนี้

- สมุดรายวันเงินสดรับ	Cash Receipt Journal	ใช้บันทึกรายการรับเงินสด
- สมุดรายวันเงินสดจ่าย	Cash Disbursement Journal	ใช้บันทึกรายการจ่ายเงินสด
- สมุดรายวันซื้อ	Purchase Journal	ใช้บันทึกรายการซื้อสินค้าเป็นเงินเชื่อ
- สมุดรายวันขาย	Sale Journal	ใช้บันทึกรายการขายสินค้าเป็นเงินเชื่อ

ในกรณีที่กิจการมีสมุดรายวันเฉพาะ รายการค้าดังกล่าวข้างต้นจะต้องบันทึกลงในสมุดรายวันเฉพาะเท่านั้น และรายการค้าที่นอกเหนือไปจากนี้ให้บันทึกลงในสมุดรายวันทั่วไปก่อนผ่านบัญชีแยกประเภทตามปกติ

ประโยชน์ของสมุดรายวัน

1. ช่วยให้การลงบัญชีมีความสะดวก รวดเร็ว เนื่องจากมีการวิเคราะห์รายการค้าที่เกิดขึ้นควรจะลงบัญชีอะไร ทางด้านใด ทำให้ความผิดพลาดน้อยลง
2. สะดวกต่อการอ้างอิงในภายหลัง เนื่องจากมีการนำรายการค้าต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกิจการในแต่ละวันมาลงไว้ตามลำดับวันที่
3. ช่วยให้เข้าใจรายการแต่ละรายการได้ดีเนื่องจากมีคำอธิบายรายการ

ตัวอย่าง การบันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไป

บริษัท พานิช จำกัด เริ่มจัดตั้งบริษัทเดือนมกราคม 25xx ได้กำหนดเลขที่บัญชีแยกประเภทต่างๆ ของบริษัทดังนี้

ชื่อบัญชี	เลขที่	ชื่อบัญชี	เลขที่
บัญชีเงินสด	11	บัญชีกำไรสะสม	33
บัญชีลูกหนี้การค้า	12	บัญชีขาย	41
บัญชีวัสดุสำนักงาน	13	บัญชีซื้อ	51
บัญชีสินค้าคงเหลือ	14	บัญชีค่าโฆษณา	52
บัญชีรถยนต์	17	บัญชีค่าเช่า	53
บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน	18	บัญชีค่าซ่อมแซม	54
บัญชีตัวเงินจ่าย	21	บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ	55
บัญชีเจ้าหนี้	22	บัญชีเงินเดือนและค่าแรง	56
บัญชีทุน-หุ้นสามัญ	31	บัญชีค่าโทรศัพท์	57
บัญชีกำไรขาดทุน	32		

โดยมีรายการค้าที่เกิดขึ้นในเดือนมกราคม ดังนี้

- มกราคม
- 1 ได้รับเงินสดจากการจำหน่ายหุ้น 8,000 บาท ในราคาหุ้นละ 100 บาท
 - 2 ซื้อสินค้าเป็นเงินสด 90,000 บาท
 - 4 ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินเชื่อ
 - 7 ขายสินค้านำราคา 50,000 บาท ได้เงินสด 30,000 บาท ที่เหลือลูกค้าจะนำมาชำระภายหลัง
 - 10 ซื้อรถยนต์มาใช้ในบริษัท 1 คัน ราคา 200,000 บาท โดยจ่ายเงินสด 50,000 บาท ที่เหลือค้างชำระ
 - 12 จ่ายเงินสดซื้อวัสดุสำนักงาน 500 บาท
 - 15 จ่ายค่าเช่าอาคารประจำเดือนมกราคม 5,000 บาท
 - 17 ขายสินค้าเป็นเงินสด 90,000 บาท
 - 18 จ่ายค่าซ่อมแซมรถยนต์
 - 20 จ่ายค่าโฆษณา 1,200 บาท
 - 25 จ่ายชำระหนี้ค่าซื้ออุปกรณ์สำนักงานไปส่วนหนึ่ง เป็นเงิน 15,000 บาท
 - 29 จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ 300 บาท และค่าโทรศัพท์ 450 บาท
 - 30 จ่ายเงินเดือนและค่าแรง 28,000 บาท

สมุดรายวันทั่วไป

วัน เดือน ปี	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต		เครดิต	
25xx ม.ค. 1	บัญชีเงินสด บัญชีทุน-หุ้นสามัญ จำหน่ายหุ้น 8,000 หุ้น ๑ละ 100 บาท	11 31	800,000	-	800,000	
2	บัญชีซื้อ บัญชีเงินสด ซื้อสินค้าเป็นเงินสด	51 11	90,000	-	90,000	-
4	บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน บัญชีเจ้าหนี้ ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินเชื่อ	18 22	25,000	-	25,000	-
7	บัญชีเงินสด บัญชีลูกหนี้การค้า บัญชีขาย ขายสินค้าราคา 50,000 บาท ได้รับเงิน สด 30,000บาท ที่เหลือค้างชำระ	11 12 41	30,000 20,000	- -	50,000	-
10	บัญชีรถยนต์ บัญชีเงินสด บัญชีเจ้าหนี้การค้า ซื้อรถยนต์ 200,000 บาท เป็นเงินสด 50,000 บาท ที่เหลือค้างชำระ	17 11 22	200,000	-	50,000 150,000	- -
12	บัญชีวัสดุสำนักงาน บัญชีเงินสด ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินสด	13 11	500	-	500	-
15	บัญชีค่าเช่า บัญชีเงินสด จ่ายค่าเช่าอาคารประจำเดือน	53 11	5,000	-	5,000	-

วัน เดือน ปี	รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต		เครดิต	
25xx ม.ค. 17	บัญชีเงินสด	11	90,000	-	90,000	-
	บัญชีขาย	41				
	ขายสินค้าเป็นเงินสด					
18	บัญชีค่าซ่อมแซม	54	1,500	-	1,500	-
	บัญชีเงินสด	11				
	จ่ายค่าซ่อมแซมรถยนต์					
20	บัญชีค่าโฆษณา	25	1,200	-	1,200	-
	บัญชีเงินสด	11				
	จ่ายค่าโฆษณา					
25	บัญชีเจ้าหนี้การค้า	22	15,000	-	15,000	-
	บัญชีเงินสด	11				
	จ่ายเงินสดชำระหนี้ค่าอุปกรณ์สำนักงาน					
29	บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ	55	300	-	750	-
	บัญชีค่าโทรศัพท์	57	450	-		
	บัญชีเงินสด	11				
	จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าโทรศัพท์					
30	บัญชีเงินเดือนและค่าแรง	56	28,000	-	28,000	-
	บัญชีเงินสด	11				
	จ่ายเงินเดือนและค่าแรง					

เรื่องที่ 11. การผ่านบัญชีรายวันไปยังบัญชีแยกประเภท

การผ่านรายการ (Posting) คือ การนำรายการที่ลงไว้ในสมุดรายวันทั่วไป ไปบันทึกลงในบัญชีต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในสมุดรายวันทั่วไปในบัญชีแยกประเภท รายการที่มีการบันทึกไว้ด้านเดบิตให้ผ่านไปยังบัญชีแยกประเภทด้านเดบิต และรายการที่บันทึกด้านเครดิตให้ผ่านบัญชีแยกประเภทด้านเครดิต โดยนำวันที่จากสมุดรายวันทั่วไป มาลงในบัญชีแยกประเภทช่องวันที่ผ่านชื่อบัญชีไปยังบัญชีแยกประเภท โดยนำชื่อบัญชีเกี่ยวข้องแต่อยู่คนละด้านมาใส่ เช่นในบัญชีเงินสด ให้เขียนว่า “บัญชีทุน” ส่วนในบัญชีทุนให้เขียนว่า “บัญชีเงินสด” เพื่อให้ทราบว่าทุนที่นำมาลงเป็นเงินสดนำเลขที่บัญชีของบัญชีแยกประเภทไปใส่ไว้ในช่อง “เลขที่บัญชี” ของสมุดรายวันทั่วไป มาใส่ไว้ในช่อง “อ้างอิง” ของบัญชีแยกประเภท เพื่อให้ทราบว่ารายการนี้ผ่านจากสมุดรายวันหน้าใด โดยเขียนตัวย่อว่า “รว.ตามด้วยเลขหน้า” ซึ่งทำให้สะดวกในการติดตามหากมีข้อผิดพลาดผ่านช่องจำนวนเงินจากสมุดรายวันทั่วไปมายังบัญชีแยกประเภททางด้านเดบิตและเครดิต

หมายเหตุ: การเปิดบัญชีแยกประเภท มักนิยมเรียงตามลำดับ คือ สินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของผู้เป็นเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย การผ่านบัญชีจะบันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไปทันที หรืออาจบันทึกตอนสิ้นเดือนก็ได้แล้วแต่ปริมาณรายการ

หากรายการค้าที่บันทึกไว้ในสมุดรายวันทั่วไป มีลักษณะเป็น Compound Entry คือ มีการบันทึกบัญชีมากกว่า 2 บัญชีขึ้นไป และมีผลรวมของจำนวนเงินด้านเดบิตและเครดิตเท่ากัน เช่น ขายสินค้าเป็นเงินสด แต่ได้รับเงินสดส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งค้างรับ เมื่อผ่านไปยังบัญชีแยกประเภทในช่อง “รายการ” จะต้องนำบัญชีที่เกี่ยวข้องแต่อยู่คนละด้านมาใส่ แต่เนื่องจากบัญชีขายเกี่ยวข้องกับบัญชีมากกว่า 1 บัญชีขึ้นไป คือ ลูกหนี้การค้า และบัญชีเงินสด จึงให้ใช้คำว่า “บัญชีต่างๆ” (Sundry Account) แทน

ตัวอย่าง การผ่านรายการจากสมุดรายวันทั่วไป ไปยังบัญชีแยกประเภท

จากตัวอย่างการลงบัญชีในสมุดรายวันทั่วไป ของ บริษัท พานิช จำกัด ข้างต้น สามารถผ่านรายการจากสมุดรายวันทั่วไป ไปยังบัญชีแยกประเภทได้ดังนี้

บัญชีเงินสด					เลขที่ 11				
วันที่	รายการ	อ้างถึง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างถึง	เครดิต	
25xx					25xx				
ม.ค. 1	บัญชีทุน-หุ้นสามัญ	รว.1	800,000	-	ม.ค. 2	บัญชีซื้อ	รว.1	90,000	-
7	บัญชีขาย	รว.1	30,000	-	10	บัญชีรถยนต์	รว.2	50,000	-
17	บัญชีขาย	รว.2	90,000	-	12	บัญชีวัสดุสำนักงาน	รว.2	500	-
					15	บัญชีค่าเช่า	รว.2	5,000	-
					18	บัญชีค่าซ่อมแซม	รว.2	1,500	-
					20	บัญชีค่าโฆษณา	รว.2	1,200	-
					25	บัญชีเจ้าหนี้	รว.2	15,000	-
					29	บัญชีต่างๆ	รว.2	750	-
					30	บัญชีเงินเดือนและค่าแรง	รว.2	28,000	-

บัญชีลูกหนี้การค้า

เลขที่ 12

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 7	บัญชีขาย	รว.1	20,000	-					

บัญชีวัสดุสำนักงาน

เลขที่ 13

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 12	บัญชีเงินสด	รว.2	500	-					

บัญชีรถยนต์

เลขที่ 17

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 10	บัญชีต่างๆ	รว.2	200,000	-					

บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน

เลขที่ 18

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 5	บัญชีเจ้าหนี้	รว.1	25,000	-					

บัญชีเจ้าหนี้การค้า

เลขที่ 22

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 25	บัญชีเงินสด	รว.2	15,000	-	25xx ม.ค. 5	บัญชีอุปกรณ์ สำนักงาน	รว.1	25,000	-
10					บัญชีรถยนต์			รว.2	150,000

บัญชีทุน-หุ้นสามัญ

เลขที่ 31

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
					25xx ม.ค. 1	บัญชีเงินสด	รว.1	800,000	-

บัญชีขาย

เลขที่ 41

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
					25xx ม.ค. 7	บัญชีต่างๆ	รว.1	50,000	-
					17	บัญชีเงินสด	รว.2	90,000	-

บัญชีซื้อ

เลขที่ 51

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 4	บัญชีเงินสด	รว.2	90,000	-					

บัญชีค่าโฆษณา

เลขที่ 52

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 20	บัญชีเงินสด	รว.2	1,200	-					

บัญชีค่าเช่า

เลขที่ 53

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 15	บัญชีเงินสด	รว.2	5,000	-					

บัญชีค่าซ่อมแซม

เลขที่ 54

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 18	บัญชีเงินสด	รว.2	1,500	-					

บัญชีค่าน้ำ ค่าไฟ

เลขที่ 55

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 29	บัญชีเงินสด	รว.2	300	-					

บัญชีเงินเดือนและค่าแรง

เลขที่ 56

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 30	บัญชีเงินสด	รว.2	28,000	-					

บัญชีค่าโทรศัพท์

เลขที่ 57

วันที่	รายการ	อ้างอิง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างอิง	เครดิต	
25xx ม.ค. 29	บัญชีเงินสด	รว.2	450	-					

เรื่องที่ 12. งบทดลอง (Trial Balance)

คือ งบที่กิจการจัดทำขึ้นเพื่อสรุปยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภททุกบัญชีที่กิจการมีอยู่และได้บันทึกรายการตามหลักบัญชีคู่และมีข้อมูลเพียงพอในอันที่จะนำมาทำงบการเงิน ดังนั้นงบทดลองเป็นตัวตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกรายการทางบัญชี

การหายอดดุล / ยอดคงเหลือในบัญชี

เนื่องจากบัญชีแยกประเภทแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านเดบิตและด้านเครดิต โดยลงจำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นไว้ด้านหนึ่ง และจำนวนเงินที่ลดลงไว้อีกด้านหนึ่ง ในการบันทึกการค้ำจะต้องบันทึกตามหลักบัญชีคู่ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นผลรวมด้านเดบิตและเครดิตจะต้องเท่ากันเสมอ เมื่อนำมาจัดทำงบทดลองเรียกว่า “งบทดลองลงตัว” แสดงว่าการบันทึกบัญชีเป็นไปตามหลักบัญชีคู่

ถ้าจำนวนเงินที่ลงไว้ด้านเดบิตและเครดิตไม่เท่ากัน จำนวนที่ต่างกันเรียกว่า “ยอดดุล:Balance/ยอดคงเหลือ” บัญชีใดมีจำนวนเงินทางด้านเดบิตมากกว่าจำนวนเงินด้านเครดิต ผลต่างที่เกิดขึ้นเรียกว่า “ยอดดุลเดบิต (Debit Balance)” ในทางตรงข้ามถ้าบัญชีใดมีจำนวนเงินด้านเครดิตมากกว่าด้านเดบิต ผลต่างที่เกิดขึ้นเรียกว่า “ยอดดุลเครดิต(Credit Balance)” โดยปกติแล้วบัญชีแยกประเภทต่างๆ มักมียอดดุลดังนี้

- บัญชีประเภทสินทรัพย์	มียอดดุลเดบิต
- บัญชีประเภทหนี้สิน	มียอดดุลเครดิต
- บัญชีประเภทรายได้	มียอดดุลเครดิต
- บัญชีประเภทค่าใช้จ่าย	มียอดดุลเดบิต

ขั้นตอนการหายอดดุล / ยอดคงเหลือ

รวมจำนวนเงินทางด้านเดบิตและเครดิตของบัญชี แล้วเขียนผลรวมไว้ได้จำนวนเงินรายการสุดท้าย โดยให้อยู่เหนือเส้นของบรรทัดขึ้นไป

เขียนผลรวมด้วยดินสอไว้ได้จำนวนเงินรายการสุดท้าย โดยให้อยู่เหนือเส้นของบรรทัดขึ้นไป

หาผลต่างระหว่างจำนวนเงินรวมของด้านเดบิตและเครดิต ถ้าผลต่างเป็นยอดดุลเดบิตให้เขียนดินสอไว้ในช่องรายการด้านเดบิต ในแนวเดียวกับยอดรวมด้านเดบิต ถ้าผลต่างเป็นยอดดุลเครดิต ให้เขียนผลต่างนั้นลงในช่องรายการด้านเครดิต ในเดียวกับยอดรวมเครดิต

บัญชีใดมีรายการด้านเดบิตหรือเครดิตด้านใดด้านเดียวไม่จำเป็นต้องเขียนยอดดุลไว้

ตัวอย่าง การหายอดดุล

บัญชีเจ้าหนี้การค้า

เลขที่ 22

วันที่	รายการ	อ้างถึง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างถึง	เครดิต	
25xx ม.ค. 25	บัญชีเงินสด	รว. 2	15,000	-	25xx ม.ค. 5 25	บัญชีอุปกรณ์สำนักงาน บัญชีรถยนต์ 160,000	รว.1 รว.2	25,000 150,000 175,000	- - -

บัญชีซื้อ

เลขที่ 51

วันที่	รายการ	อ้างถึง	เดบิต		วันที่	รายการ	อ้างถึง	เครดิต	
25xx ม.ค. 4	บัญชีเงินสด	รว.2	90,000	-					
	90,000		90,000	-					

การจัดทำบทดลอง

จากที่ได้กล่าวมาในขั้นต้นแล้วว่ารายการค้าทุกรายการที่เกิดขึ้นของกิจการ ต้องนำไปบันทึกรายการเบื้องต้นที่สมุดรายวันทั่วไปตามหลักบัญชีคู่ แล้วจึงผ่านรายการไปยังบัญชีแยกประเภท ดังนั้นยอดดุล / ยอดคงเหลือเดบิตในบัญชีต่าง ๆ ย่อมเท่ากับยอดดุล / ยอดคงเหลือเครดิต การจัดทำบทดลองก็เพื่อพิสูจน์ในขั้นแรกว่าการลงบัญชีได้ทำไปอย่างถูกต้องตามหลักบัญชีคู่ การจัดทำบทดลองจะเกิดขึ้นเมื่อต้องการพิสูจน์ว่า ยอดดุลเดบิตของบัญชีต่าง ๆ เท่ากับยอดดุลเดบิตหรือไม่ แต่ปกติแล้วจะจัดทำบทดลองก่อนทำงบการเงิน เพื่อช่วยให้การจัดทำงบการเงินจัดทำได้ง่าย

บทดลองประกอบด้วยช่องต่างๆดังนี้

- ช่องชื่อบัญชี สำหรับลงชื่อบัญชีแยกประเภทต่างๆ
- ช่องเลขที่บัญชี สำหรับเขียนเลขที่บัญชีแยกประเภท
- ช่องเดบิต สำหรับลงจำนวนเงินของบัญชีที่มียอดดุลเดบิต
- ช่องเครดิต สำหรับลงจำนวนเงินของบัญชีที่มียอดดุลเครดิต

ขั้นตอนในการจัดทำบทลง

- หายอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภททุกบัญชี ตามวิธีที่กล่าวมาข้างต้น
- เขียนชื่อบัญชีในช่องบัญชี
- เขียนเลขที่บัญชีของแต่ละบัญชีในช่องเลขที่บัญชี
- เขียนจำนวนเงินที่เป็นยอดคงเหลือของแต่ละบัญชี ถ้าบัญชีใดมียอดดุลเดบิตจะนำลงในช่องเดบิต บัญชีใดมียอดดุลเครดิตจะนำลงในช่องเครดิต
- ภายหลังจากลงยอดดุลในงบทดลองครบถ้วนแล้ว จะรวมเงินช่องเดบิตและเครดิตซึ่งสุดท้ายแล้วผลรวมทั้งสองช่องนี้จะต้องเท่ากัน แสดงว่า “**งบทดลองลงตัว**”

อย่างไรก็ตามการที่งบทดลองลงตัว ไม่ได้หมายความว่ากรลงบัญชีถูกต้องทั้งหมด เพราะอาจมีข้อผิดพลาดอื่นที่ไม่อาจทราบได้ เช่น รายการที่ไม่มีการลงบัญชี หรือลงบัญชีแต่ไม่ลงในสมุดรายวันหรือการลงบัญชีผิดพลาดทั้งด้านเดบิตและด้านเครดิตพร้อมกันทั้ง 2 ด้าน เป็นต้น

บริษัท พานิช จำกัด

งบทดลอง

ณ วันที่ 31 มกราคม 25xx

ชื่อบัญชี	เลขที่บัญชี	เดบิต		เครดิต	
เงินสด	11	728,050	-		
ลูกหนี้การค้า	12	20,000	-		
วัสดุสำนักงาน	13	500	-		
รถยนต์	17	200,000	-		
อุปกรณ์สำนักงาน	18	25,000	-		
เจ้าหนี้การค้า	22			160,000	-
ทุน-หุ้นสามัญ	31			800,000	-
ขาย	41			140,000	-
ซื้อ	51	90,000	-		
ค่าโฆษณา	52	1,200	-		
ค่าเช่า	53	5,000	-		
ค่าซ่อมแซม	54	1,500	-		
ค่าน้ำ ค่าไฟ	55	300	-		
เงินเดือนและค่าแรง	56	28,000	-		
ค่าโทรศัพท์	57	450	-		
		1,100,000	-	1,100,000	

บทสรุป

1. รายการค้า คือ รายการที่เกิดขึ้นแล้วมีผลให้สินทรัพย์ หนี้สิน หรือส่วนของเจ้าของ (ทุน) มีการเปลี่ยนแปลง สำหรับรายการอื่นๆ ที่ไม่กระทบสมการบัญชี ย่อมไม่ใช่รายการค้าจึงไม่ต้องบันทึกบัญชี เช่น การนัดประชุมกรรมการบริษัท การออกไปเยี่ยมลูกค้า การรับพนักงานขายใหม่การจัดเลี้ยงประจำปี เป็นต้น
2. รายการบัญชีที่เกิดขึ้นแต่ละรายการ ย่อมทำให้ผลรวมสะสมของสินทรัพย์ เท่ากับผลรวมสะสมของหนี้สินกับส่วนของเจ้าของเสมอ ตามหลักของสมการบัญชี
3. รายการค้าไม่จำเป็นต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสองด้านของสมการบัญชีพร้อมกันแต่อาจกระทบเพียงด้านใดด้านหนึ่งของสมการบัญชีก็ได้ โดยผลกระทบมีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง จึงทำให้เกิดการหักล้างกันไป เช่น การรับชำระเงินจากลูกหนี้
4. รายการที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ส่วนของผู้เป็นเจ้าของ (ทุน) เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นทำให้ส่วนของ (ทุน) เจ้าของลดลงก็ได้
5. รายการวิเคราะห์รายการค้าแต่ละรายการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อย 2 บัญชี ซึ่งในทางบัญชีเรียกว่า “หลักการบัญชี” (Double-Entry Accounting) โดยรายการค้าที่เกิดขึ้นต้องนำมาบันทึกอย่างน้อย 2 รายการเสมอ ซึ่งสามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงรายการค้าที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสมการบัญชีได้ดังตารางที่แสดงไว้ดังนี้

รายการค้า	สมการบัญชี สินทรัพย์ = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้น	สัญลักษณ์ทางการบัญชี
การรับชำระหนี้การลูกหนี้	เงินสดเพิ่ม ลูกหนี้ลด = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้น	เดบิตเงินสด เครดิตลูกหนี้
การจ่ายเงินซื้อเครื่องจักร	เงินสดลด เครื่องจักรเพิ่ม = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้น	เดบิตเครื่องจักร เครดิตเงินสด
การจ่ายชำระเจ้าหนี้	เงินสดลด = หนี้สินเพิ่ม + ส่วนของผู้ถือหุ้น	เดบิตเจ้าหนี้ เครดิตเงินสด
การถือหุ้นได้รับเงินสด	เงินสดลด = หนี้สินเพิ่ม + ส่วนของผู้ถือหุ้น	เดบิตเงินสด เครดิตเจ้าหนี้
ออกจำหน่ายหุ้นเรือนหุ้น หุ้นสามัญได้รับเงินสด	เงินสดเพิ่ม = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่ม	เดบิตเงินสด เครดิตหุ้นเรือนหุ้น-หุ้นสามัญ
เรียกคืนหุ้นสามัญโดยคืนเงิน	เงินสดลด = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้นลด	เดบิตหุ้นเรือนหุ้น-หุ้นสามัญ เครดิตเงินสด
การเกิดขึ้นของรายได้ รับเงินรายได้ค่าบริการ	เงินสดเพิ่ม = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่ม	เดบิตเงินสด เครดิตรายได้ค่าบริการ
ให้บริการลูกค้าแล้ว แต่ยังไม่ได้รับการชำระเงิน (รายได้ค้างรับ)	ลูกหนี้เพิ่ม = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่ม	เดบิตลูกหนี้ เครดิตรายได้ค่าบริการ
การเกิดขึ้นของค่าใช้จ่าย จ่ายเงินเดือน	เงินสดลด = หนี้สิน + ส่วนของผู้ถือหุ้นลด	เดบิตเงินเดือน เครดิตเงินสด